

10921

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI BÖLÜMÜ

A R A P Ç A' D A   B A Ğ L A Ç L A R

YÜKSEK LİSANS TEZİ

W. C.
Yüksekokul Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

AHMET KAZIM ÜRÜN

ANKARA, 1989

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARAPÇA'DA BAĞLACLAR

**DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (ARAP
DİLİ VE EDEBİYATI) ANABİLİM DALI**

Danışman Öğretim Üyesi:

Prof. Dr. İnci KOÇAK

A.Ü. Davet.C.F. Arap Dili ve Edebiyatı

Anabilim Dalı Başkanı

ANKARA 1989

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	: I
KISALTMALAR	: III
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ.....	: IV
GİRİŞ.....	: 1-9

BİRİNCİ BÖLÜM

BAĞLAÇLAR	: 10-13

İKİNCİ BÖLÜM

ETKİ EDEN BAĞLAÇLAR	: 14-42
HARF OLAN BAĞLAÇLAR.....	: 14-27
KARŞITLAMA BAĞLAÇLARI.....	: 14-15
لَكْ (lakinna) Bağlacı.....	: 14
بِدَ آنْ (bayda anna) Bağlacı.....	: 14
عَلَى آنْ ("alā anna) Bağlacı.....	: 15
إِلَّا آنْ (illā anna) Bağlacı.....	: 15
MASTAR ANLAMI VEREN BAĞLAÇLAR.....	: 16-20
أَنْ (an) Bağlacı.....	: 16
أَنْ (anna) Bağlacı.....	: 17
لَوْ (lav) Bağlacı.....	: 19
مَا (mā) Bağlacı.....	: 19
إِنْ (inna) Bağlacı.....	: 20
كَيْ (kay) Bağlacı.....	: 20
إِنْ (in) ve إِزْمَا (izma) Bağlaçları.....	: 20
İSTİSNA BAĞLAÇLARI.....	: 21-24
يَلْ (illā) Bağlacı.....	: 21
سَوْي (sivā) ve غَيْر (ġayr) Bağlaçları...	: 22
حَانَة (hāšā), حَلَّا (halā) ve اَدَّا (adā) Bağlaçları..	: 23
لَيْسَ (laysa) ve لَكُون (la yakunu) Bağlaçları..	: 23
لَا سِيَّمَا (la siyyamā) Bağlacı.....	: 23
بِدَ (bayda) Bağlacı.....	: 24
لَا بُودَّا (lā budda) Bağlacı.....	: 24

ف (fa) Bağlacı.....	: 44
ش (summa) Bağlacı.....	: 45
حتى (hattā) Bağlacı.....	: 46
أو، (av) Bağlacı.....	: 47
إما (immā) Bağlacı.....	: 48
أم (am) Bağlacı.....	: 49
لا (lā) Bağlacı.....	: 50
بل (bal) Bağlacı.....	: 51
لكن (lakin) Bağlacı.....	: 52
MEVSUL İSİMLER.....	:53-56
الذى (allazı) ve التى (allatı) Bağlaçları.....	: 54
من (man) Bağlacı.....	: 55
أى (ayyu) Bağlacı.....	: 55
ما (mā) Bağlacı.....	: 56
ŞART BAĞLAÇLARI.....	:57-63
لو (lav) Bağlacı.....	: 57
لولا (lavla) Bağlacı.....	: 59
ازا (izā) Bağlacı.....	: 59
أى...ف (ammā ... fa..) Bağlacı.....	: 61
لما (lammā) Bağlacı.....	: 62
كما (kullamā) Bağlacı.....	: 62
كيف (kayfa) Bağlacı.....	: 63
AncaK Anlamında Kullanılan إنا (innama) Bağlacı.....	: 63
Hal Manası Veren ، (vav) Bağlacı.....	: 64
إذ (iz) Bağlacı.....	: 65
Ansızın, Birdenbire, Bir de Ne Göreyim Anımlarındaki Bağlaçlar.....	: 65
İSİMLİ OLAN BAĞLAÇLAR.....	:67-83
ÜSTELEMELİ BAĞLAÇLARI.....	:67-69
أيضا (ayzan) Bağlacı.....	: 67
كذلك (kazalika) Bağlacı.....	: 67
أصانة (izāfa) Bağlacı.....	: 68
جانب (cānib) Bağlacı.....	: 68
فوق ذلك (favka zalika-haza) Bağlacı.....	: 68
إلى هنا ذلك (va ilā haza-zalika) Bağlacı.....	: 69

YERVERME BAĞLAÇLARI	: 69-70
كما(kamā) Bağlaci.....	: 69
متما(mis̄lamā) Bağlaci.....	: 70
على حين أنْ('alā hīn anna) Bağlaci.....	: 70
KARŞITLAMA BAĞLAÇLARI.....	: 71-72
غم(rağm) Kökünden Türetilen Bağlaçlar.....	: 71
معهذا أنْ(ma‘a haza-anna) Bağlaci.....	: 71
SEBEP VE SONUÇ BAĞLAÇLARI.....	: 72-79
على هذارك('ala haza-żalika) Bağlaci.....	: 72
من ثم(min ṣamma) ve من هنا(min hunā)Bağlaçları..	: 73
نتيجة لهذا ذلك(naticat lihazā-żalika) Bağlaci.....	: 73
للهذا ذلك(valihazā-żalika) ve لأن(lizā)Bağlaçları..	: 73
سبب(sabab) Kökünden Türetilen Bağlaçlar.....	: 74
وبذلك هذا(va biżalika-haza) Bağlaci.....	: 74
و لكن(va hakaza) Bağlaci.....	: 74
بما أنْ(bimā anna) Bağlaci.....	: 75
لأنْ(lianna) Bağlaci.....	: 75
إذ(iz) Bağlaci.....	: 75
إذن(izan) Bağlaci.....	: 75
أجل(acl) Kökünden Türetilen Bağlaçlar.....	: 76
حتى(hattā) Bağlaci.....	: 77
كى(kay) Bağlaci.....	: 79
ف(fa) Bağlaci.....	: 79
AÇIKLAMA BAĞLAÇLARI.....	: 80-81
أى/ay) Bağlaci.....	: 80
أن(an) Bağlaci.....	: 81
خاصة(hassatan) ve خصوصا(hususan) Bağlaçları...	: 81
SONUNA (mā) BİTİŞEREK BAĞLAÇ VAZİFESİ GÖREN ZARFLAR....	: 82
قبل(ķabl) ve بعد(ba‘d) Bağlaçları.....	: 82
ريث(rayṣa) Bağlaci.....	: 83
كما(kullamā) ve كيف(kayfa) Bağlaçları.....	: 83
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
GÜNÜMÜZDE KULLANILMAYA BaşLANILAN BAĞLAÇLAR.....	: 84-87
عا إنما('ammā izā) ve اجزا(mā izā) Bağlaçları.....	: 84

قال أَنْ (kāla anna) Bağlacı.....	: 85
قال أَنْ (kāla an) Bağlacı.....	: 85
إِلَّا أَنَّهُ... إِلَّا أَنَّهُ (ma‘a annahu .. illā annahu) Bağlacı: 85	
عَلَى الرُّغمِ مِنْ أَنَّهُ... إِلَّا أَنَّهُ (va‘alā al-raġm min annahu ... illā anna-hu) Bağlacı.....	: 86
غَيْرَ عَنْ (raġman ‘an..) Bağlacı.....	: 86
لَا بَدَّ، أَنْ (lā budda va an...) Bağlacı.....	: 86
مَا إِنْ حَتَّى (mā in hattā) Bağlacı.....	: 86
بِحِسْبَتِكَ (bihaysu) Bağlacı.....	: 86
حَتَّى وَ (hattā va) Bağlacı.....	: 87
حَتَّى أَنْ (hattā anna) Bağlacı.....	: 87
SONUÇ.....	: 88-89
BİBLİYOGRAFYA.....	: 90-93

Ö N S Ö Z

Her dilin kendine özgü kaideler ve kuralları vardır. Türkçemizden yapı bakımından çok farklı bir konuma sahip olan Arapça'da bağlaçlar konusu, kelime ve cümleleri birbirine bağlaması açısından çok önemlidir.

Tezimizde Arapça'da bağlaçlar olarak kelimeleri, birbirinden bağımsız iki cümleyi ve temel cümleye yardımcı cümlegi bağlayan kelime veya kelime topluluklarını ele aldık.

Arap dilcilerinin huruf al-rabt(bağlama harfleri) diye adlandırdıkları bağlaç harfleri ile cümlede anlam bakımından bağlaç vazifesi gören kelime veya kelime toplulukları daha kolay anlaşılması açısından mana ve etkileri gözönüne alınarak gruplandırmaya gidilmiştir. Etki bakımından esas bulunması gereken kısımda bkz. işaretileyile bağlacın açıkladığı yer belirtilmiştir.

Konuyu bir giriş ve dört bölümde incelemeye çalıştık. Giriş bölümünde, nahnin kuruluşu, dil ekollerini ve genel olarak edatlar hakkında yapılan çalışmalarla yer verildi. Birinci bölümde, bağlaçlar ve özellikleri ele alındı. İkinci bölümde, etki eden bağlaçlar isim, harf ve fiil şeklinde üç gruba ayrılarak işlendi. Üçüncü bölümde, etki etmeyen bağlaçlar isim ve harf olanlar şeklinde iki kısımda incelendi. Dördüncü bölümde ise günümüzde kullanılmaya başlayan bağlaçlar örneklerle açıklanmıştır.

Tezimizde, "al-Luġa al-'Arabiyya Ma'nāhā va Mabnāhā" adlı kitabıyla Misir'li Arap Dili profesörlerinden Tammām Ḥassān ile "Türkçe'nin Grameri" isimli eseriyle Tahsin Banguoğlu

lunun bağlaçların kapsamı ile ilgili görüşlerini esas aldı. Bağlaçların bir kısmını, " Atıf Edatları(Bağlama Edatları)", " Şart Bağlaçları ", " Mastar Anlamı İfade Eden Bağlaçlar ", " İstisna Bağlaçları ", " Mavşul İsimler " vb. başlıklarla , Arapça gramer kitaplarında geçen şekliyle, bir kısmını da anlaşılmazı kolay olması bakımından Türkçe gramer kitaplarında geçen, " Üsteleme Bağlaçları ", " Karşılama Bağlaçları ", Sebep Bağlaçları ", Yerverme Bağlaçları " şeklinde gruplandıarak ele aldı.

Tezde bağlaçların uygun olan Türkçe karşılıkları örneklerle verilmeye çalışılmış, gramer yönleri kısaca ele alınıp cümledeki konumları belirtildmiştir.

K I S A L T M A L A R

AÜ	: Ankara Üniversitesi
a.g.e.	: adı geçen eser
Bkz.	: bakınız
Bsk.	: baskı
C.	: cilt
H.	: hicri
M.	: miladi
Mad.	: madde
Ölüm.	: ölümü, ölüm tarihi
S.	: sayfa
ss.	: sayfalar
vd.	: ve diğerleri
Yay.	: yayınlayan

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

Bu çalışmada, İslam Ansiklopedisinde kabul edilmiş olan su transkripsiyon alfabesi kullanılmıştır:

Sesliler:

ا : a	ئ : ā
ي : ī	ى : ī
و : u	او : ū

Sessizler:

ء : ء	ض : ž
ب : b	ط : ṭ
ت : t	ظ : z̤
ث : s̤	ع : 〈
ج : c	غ : ġ
ح : h̤	ف : f
خ : h̤	ق : k̤
ر : d	ك : k
ز : z	ل : l
ر : r	م : m
ز : z	ن : n
س : s	و : v
ش : ş	ه : h
ص : ş	ى : y

Harf-i tarif ile gelen kelimelerin başındaki şemsi harflerin okunuşu belirtilmemiştir. Örneğin: *Adavāt al-Rabt*.

Terkip halindeki ad ve lakapların parçaları ayrı yazılmıştır. Örneğin: *Muhy al-Dīn*.

Hemze, kelimelerin başında kullanıldığında belirtilmemişti.

A İ R İ Ş

İslamiyeten önce sadece Arabistan Yarımadasında konuşulan Arapça, Sami diller grubundan olup bu gruptaki dillerin en gelişmişidir. Araplara aşırı derecede dil sevgileri ve panayırlarla (örneğin 'Ukāz) beslenen Arapça, Kur'an'la ifade zenginliği kazanmıştır.

İslamiyetten sonra Arap edebiyatında filoloji, çok erken bir devirde çeşitli şubeleriyle başlamış, izahı güç bir hızla gelişmiştir. Kur'an'ın doğru anlaşılması her türlü bozulma tehlikelerine karşı korunabilmesi, klasik Arapça'nın lügat hazinesinin derlenmesini, yapısının gramerinin tespitini gerektirmiştir(1). Bu sebeple dilci gezginler, Kur'an'da geçen kelimeleri, Câhiliye ve İslam dönemindeki şiirleri, atasözlerini, söylevleri, hikmetli sözleri ve Araplardan işittikleri diğer kelimeleri kaydedip, kelime ve deyimlerin nasıl kullanıldığını ve ne manaya geldiklerini öğrendiler. Halkın içine girerek onlarla yediler, içtiler, sohbet ettiler ve işittiklerini yazdılar, hatta köle ve çobanlarla gezip hayvan ve meralarla ilgili kelimeleri topladılar(2). Arapça hakkında zorunlu görülen bu bilgiler, Kays, Tamîm, Huzayl, Kinâne, ve Tay kabilelerinden alınmıştır. Bu kabileler, kapalı bir toplum halinde yaşamakta ve dış etkenlerden uzak bulunmaktadılar(3).

---

(1) Çetin, M. Nihat, Arabistan Mad., Küçük Türk-İslam Ansiklopedisi, 1. Bsk., Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1978, 2. Fasikül, ss.150-151.

(2) Gümüş, Sadreddin, Seyyid Serif Cürcânî (İslami İlimler Arastırma Vakfı Nesriyatı, No:4) İstanbul (tarihsiz), s.26.

(3) Koçak, İnci, Arapça'nın Gelişme Yolları (AÜ. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, No:346), Ankara 1984, s.X

Arapların savaşlar aracılığıyla yabancılarla çok karışmış olmaları sonucunda onların dillerinden etkilenmeleri gramer kurallarının yavaş yavaş unutulmasına ve yanlışlıkların yapılmasına sebebi olmuştu. Bunu önlemek için dilin kurallarını yazma gereği duyu碌du(1).

Yukarıda zikredilen dine dayanan ve dayanmayan iki sebepten dolayı nahiv(gramer) doğmuş oldu.

Lugat manası ve istilah olarak kullanılış sebebi bir yana, nahiv kelimesi başlangıçta morfoloji ve sentaksı içine alan geniş manasıyla gramer karşılığı olarak kullanılıyordu. Ancak 3.(9) yüzyılda fiil kök ve çekimleri, isim ve sıfatların yapılışları, bunların dişil ve çoğulları gibi konuları içeren morfoloji(2) sarf adıyla hemen hemen ayrı bir ihtisas sahası haline geldi nahivse daha çok sentaksı ifade etti.

İlk nahvin kurucusu konusunda ihtilaflar olmuştur. Kimine göre Abū al-Asvad al-Duālī, kimine göre Naṣr b. ‘Āsim ve kimine göre de ‘Abd al-Rahmān Hurmuz denmektedir. Fakat çoğunluk Abū al-Asvad al-Duālī üzerinde durmaktadır(3).

Gramerle sıkı sıkıya bağlı ilk önemli çalışma, Abū al-Asvad al-Duālī(Ölm. 69H./688-689 M.) tarafından Kur'an'da kelime sonlarının

---

(1) Koçak, İnci, ag.e., s.1X.

(2) Lichtenstadter, İlse, Nahiv Mad. İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1963, C.9,ss.35-37

(3) al-Sirāfi, Abū Sa‘id al-Hasan b. ‘Abd Allah, Aḥbār al-Nahvīyīn al-Basriyyīn, Tahkīk: Muhammed İbrāhīm al-Bannā, Dār al-İtiṣām, Kahire 1984, s.33.

harekelenmesi(yani harf şeklinde müstakil karşılıkları bulunmayan kısa seslilerle kelime sonundaki çekim eklerinin ayrı işaretlerle gösterilmesi) olmuştur.

Arap filolojisinin kuruluşu buna bağlı olarak gramer ve lugat çalışmaları hicri birinci asrin başlarında kurulmuş olan iki şehirde önce Baṣra'da sonra da Kūfe'de gerçekleşti(1).

Önce kurulan Baṣra ekolunda yetişen bir grup dilci, hicri ikinci asrin sonlarında bu ekoldan ayrı olarak Kūfe ekolunu kurular. Basralılar, genellikle kıyas usulune bağlı kalırlarken Kūfeliler, ancak güç hallerde kıyasa başvurduklar.

Farklı prensiplere sahip bu iki ekol dīlcilerinin aralarındaki ihtilaflar iki dil mektebinin doğmasına yol açtı.

Gramerle ilgili en mesur sınıflandırma olan Şavkī Ḥayf'ın Baṣra, Kūfe, Rağdat, Endülüs ile Misir ekollerini ve dīlcileri şeklindeki gruplandırmaşına geçmeden al-Tantavī'nin bir başka şekil sınıflandırmasını ele alalım: O'na göre gramer ilmi dört döneme ayrılmaktadır.

1- Kuruluş dönemi(Baṣra ekolu dönemi) Abū al-Asvad'an al-Halīl'e kadarki devre.

2-Yayıılma ve gelişme dönemi(Baṣra ve Kūfe ekollerı) Baṣra ekolu dīlcisi al-Halīl'le Kūfe ekolu dīlcisi al-Ruāsi'den, Baṣra ekolu dīlcisi al-Māzini ile Kūfe dīlcisi İbn al-Sikkīt'e kadarki devre.

3- Olgunlaşma dönemi: al-Māzini ve İbn al-Sikkīt'ten al-Mubarrad ve Sālab'e kadarki devre.

---

(1) Çetin, M. Nihat, a.g.e.s.151.

4- Tercih ve sınıflandırmalar dönemi: Bağdat, Endülüs, Misir ve Şam dilcileri devrindeki dönem(1).

BASRA DİL OKULU

Kurucusu Abū al-Asvad al-Duālī(Ölm. 69 H./688-689 M.) olduğu rivayet olunur. Daha sonra bu ekolun gerçek manada ilk gramerisi sayılan ‘Abd Allāh b. Abī Ishaq al-Hazramī (Ölm. 127H./745 M.) ile İsa b. ‘Omar al-Sakafī'yi görmekteyiz. Bu ekolun şüphesiz en meşhurları olan al-Halīl b. Ahmad (Ölm. 175H./791 M.) aruzu bulmuş, Sibavayh (Ölm. 180 H./796 M.) de Kitāb al-‘Ayn ve al-Kitāb adlı değerli eserleri kaleme almıştır(2).

Bu ekolun temsilcileri arasında al-Āḥfaṣ (Ölm. 211 H./826 M.), Kuṭruba (Ölm. 206 H./821 M.) sarf ilmini nahiv ilminden ayıran al-Māzinī(Ölm. 249 H./863 M.), al-Muktaṣab adlı eseriyle al-Mubarrad(Ölm. 285 H./898 M.) ve al-Uṣūl adlı eseriyle de Ibn al-Sarrāc(Ölm. 316 H./928 M.)'ı sayabiliriz(3).

KUFE DİL OKULU

Gerçek manada bu ekolun gramer esaslarını tespit eden ve Basra ekolu gramerinden bağımsız hale getiren al-Kisā’ī(Ölm-189 H./804 M.)'dır. Daha sonra öğrencisi al-Farrā(Ölm-207 H./822 M.) ekolun başkanlığına geldi. Onun gramer alanında Kitāb al-Hudūd adlı eseri çok önemlidir(4).

-
- (1) Hasanayn, Ahmad Tahir, Nazarīyyat al-İktīmāl al-Luġavi İnda al-Arab, Kahire 1987, s.263.
  - (2) Zayf, Şavkī, al-Madāris al-Nahvivya, Dar al-Ma arif, Kahire 1983, ss.22-24.
  - (3) Çetin, M. Nihat, a.g.e., s.151.
  - (4) Zayf, Şavkī, a.g.e., s.154.

Bu ekolun temsilcileri arasında devrinin en büyük grameracı ve lugatçısı olan Salab(Ölm. 291 H./903 M.)'i de sayabiliriz.

BAĞDAT DİL OKULU

İlk dönemlerde Başra veya Kufelilerin yolunu izleyen Bağdatlılar, 4. asırın başlarında itibaren bu iki ekolun görüşlerini birleştirerek yeni bir metod geliştirdiler. Böylece üçüncü bir dil ekolu kurulmuş oldu.

Bu ekol temsilcileri arasında gramer bilimini ana çizgileyile özetlediği "al-Cumal" adlı eseriyle al-Zaccācī(Ölm. 337 H./949 M.) "al-İzāh" ve "al-Takmila" adlarındaki eserleriyle Abū 'Alī al-Fārisī (Ölm. 377 H./987 M.) ve sarf ilminin mimarı olarak tanınan Ibn Cinnī (Ölm. 392 H./1002 M.)'yi sayabiliriz.

Daha sonra lugat, edebiyat, nahiv ve tefsirde otorite olan ve Arap gramerinin bir özeti durumundaki "al-Muṭassal" adlı önemli eseriyle al-Zamahşarī(Ölm. 538 H./1144 M.), Ibn al-Anbārī (Ölm. 577 H./1181 M.), Ibn al-Şacarī(Ölm. 542 H./1148 M.) bu ekolu devam ettirdiler(1).

ENDÜLÜS DİL OKULU

Bağdat ekolundan sonra üçüncü asırın sonlarına doğru kurulmuş olan Endülüs ekolu dilcileri daha önceki doğu ekollerinde yazılmış eserleri kendilerine kaynak edinmişler, bazan yeni görüşler eklemişlerdir(2).

Ibn Maṣā(Ölm. 592 H./1196 M.)'ya kadar Endülüs ekolu Basra ve Kufe ekollerinin etkisindedi. Ibn Maṣā nahivde düzenlemelere

---

(1) Zayf, Şavki, a.g.e., ss. 245-276.

(2) Çetin, M. Nihat, a.g.e., ss. 151-152.

gidilmesinin gerektiğini savunarak yeni görüşler ileri sürmüş, böylesce Endülüs ekolu gerçek manada kurulmuştur.

Daha sonra birçok eseriyle ün yapmış cümleleri sadelestirecek gramer öğrenimini kolaylaştıran Ibn Mālik(Ölm. 672 H./1274 M.)'i görmekteyiz. Gramerciliği yanında şiir nazmetmekte de pek usta olan Ibn Mālik'in gramer konusunda binbeyitlik manzumesi "Alfiya" çok meşhurdur. Ayrıca bu ekolun temsilcileri arasında Abū Hayyān al-Gīrānatī(Ölm. 745 H./1345 M.)'yi de sayabiliyoruz(1).

MISIR DİL OKULU

Misırlı dilciler de Endülüslüler gibi Basra veya Kufe dilcilerini takip etmişler, ancak zaman zaman onların görüşlerine yeni görüşler ilave etmişlerdir.

Misirda Ibn al-Hācib(Ölm. 646 H./1249 M.) devrine kadar Arap dilinde ilerleme kaydetmiş dilci olmamakla beraber, Abū Cafar al-Nahhās, Ibn al-Barri ve Ibn Mūti gibi değerli dilciler yetişmiştir.

Daha sonra "Şarḥ al-Mufassal" adlı eseriyle Ibn Yaṣṣ(Ölm. 643 H./1246 M.), "al-Kāfiye" adındaki devrinin en güzel eseriyle Ibn al-Hācib(Ölm. 646 H./1249 M.), "Muğnī al-Labīb" ve bir çok eseriyle Ibn Hisām(Ölm. 761 H./1360 M.), "Alfiya"'ya yarınış olduğu şerhle Ibn Ākīl(Ölm. 769 H./1368 M.) ve aralarında "al-Āṣbah va al-Nażāir" ile Ham al-Nawāmī adlı eserlerin bulunduğu pek çok eseriyle al-Suyūṭī(Ölm. 911 H./1506 M.)'yi görmekteyiz(2).

Arap gramerinin doğusuna rastlayan dönemlerden itibaren edatlar üzerinde yapılan çalışmalarla karşılaşmaktayız. Ibn Kutayba, "Tawil Muşkil al-Kurān" adlı kitabında Kurānda geçen edatlar üzerinde açıklayıcı bilgiler vermiştir. al-Zamahşarī(Ölm. 538 H./1144 M.) "al-

---

(1) Zayf, Ṣavki, a.g.e., ss. 288-292.

(2) Aynı eser, s. 327 ve Hasanayn, Ahmad Tahir, a.g.e., ss. 278-282.

"Mufassal fi al-Nahv" adlı kitabında edatlar için üzerinde durulmaya değer bir konu olduğunu söylemektedir(1). Fakat eski yeni bütün dilcilerin ortak görüşü bu konuda yazılmış en hacimli derli toplu ve detaylı kitabın Ibn Nişam'ın "Muğni al-Labib" An Kutub al-Āarib" adlı eseri olduğunu. Daha sonra aralarında "al-Burhan"'ın yazarı al-Zarkaşî ile "al-İtkān"'ın yazarı al-Suyuti'yi sayabileceğimiz bir çok dilci edatlarla ilgilenmişler ve bu konuda eser vermişlerdir(2).

Edatlar konusunda yapılan çalışmaları sistem olarak dört gruba ayıralım.

1. Grup: Konularına göre düzenlenenler: Edatlar olumsuzluk (nafy) ve soru (istifham) edatları gibi konularına göre ele alınmıştır. Bu sistemin öncüsü "al-Mufassal" adlı eseriyle al-Zamahşarıdır. Daha sonra O'nun "Şarḥ al-Mufassal" adlı eseriyle Ibn Yaṣṣ izledi. al-Zamahşarı kitabına edatlarla başlar ve sırasıyla kesre (cer) harfleri inne ve kardeşleri, atıf, olumsuzluk (nafy), tenbih, mavsul, açıklama harfleri, mastar ve gelecek zaman ifade eden harfler, soru ve şart harflerini örneklerle açıklar. Zamahşarı'de edatlar (harfler) 17 çeşittir. Zamahşarı bu onyedi çeşit harfi sıralamada bir metod takip etmemiştir. Örneğin birbirine yakınlığı bakımından olumsuzluk edatlarıyla istisna edatlarını ayrıca kabul (tasdik) edatlarıyla soru edatlarını birarada verebilirdi. Çünkü, kabul harfleri soru edatlarından sonra kullanılır. Fakat, belki de Zamahşarı harflerin şekil bakımından benzerliklerini de gözönünde bulundurarak bir sıralamaya gitmiştir. Onun kitabını şerheden Ibn Yaṣṣ, Zamahşarı'nın teripteki usulunu aynen takip etmiştir(3).

---

(1) al-Zamahşarı, al-Mufassal Fi al-Nahv, Alam al-Kutub, Beyrut (tarihsiz) C.3, s.4.

(2) Mahmud Abd al-Salam Ahmad Şaraf al-Din, Vazifat al-Adat Fi al-Cumla al-Arabiyya Kama Tabdu Fi al-Kur'an (Basılmamış doktora tezi) No:641, Kahire Üniversitesi, Dar al-Ulum Fakültesi, Kahire 1972-1973, giriş/ğ.

(3) Aynı eser, giriş/ğ-h.

2. Grup: Alfabetik sistem: Bunda edatlar alfabe harflerine göre düzenlenmiştir. Bu sistemin öncüsü "Muğnī al-Labīb" adlı eseriyle Misir'lı İbn Hisām'dır. Kendisi bu konuda şöyle diyor: "Ben edatları kullanılısta kolaylık olması için alfabe harflerine göre dizzdim(1)." Fakat, İbn Hisām öne sürdüğü alfabetik tertibe tamamen uyduğu söylenenemez. Çünkü (izan)'dan önce لِي (ayā), أَمْ (am)'den önce إِنْ (in) ile إِلَ (al), إِلَّا (alā)'den önce لِي (amā) ve لَعْلَ (la'allā)-den önce لِي (layta)'yi ele almıştır. İbn Hisām belki de edatların tertibini söylemediği başka bir metodla yapmıştır. Örneğin üç harfli edatlardan önce iki harfli edatları getirmiş ya da illetli harfler(2)e göre bir düzenlemeye gitmiş olabilir. Fakat, genelde alfabetik sıraya uymustur.

Bu iki sistemde yazılmış eserler bütün edatları içermesi bakımından en detaylıları sayılmaktadır. Zamahşarī ve İbn Hisām edatlarla ilgili geniş açıklamalarda(cümledeki konumları, anımları, yapıları vb.) bulunmuşlardır.

3. Grup: Fonksiyonları bakımından böülümlere ayrılan grup: Bu sistemi kullananlar edatları gramer(i'rab) yönünden cümledeki etkilerini gözüne alarak böülümlere ayırmışlardır. Örneğin inne ve kardeşlerini mansubat kısmında, أَنْ (an), لَنْ (lan) ve كَيْ (kay)'i muzariyi nasbeden (üstün okutan) edatlar arasında, لَمْ (lam) ve لَمْمَ (lammā)'yi muzariyi cezmeden(sakin okutan) edatlar arasında ele almışlardır.

Bu sistem "Alfiya" şerhleri, "Katr al-Nadā" ve "Şuzūr al-Zahab" gibi öğretici gramer kitaplarında kullanılmıştır.

Bu sisteme cümlede etki etmeyen edatlar(örneğin başlangıç-ibtida- edatları) ele alınmamış olduğundan diğerlerine göre eksik kalmıştır.

---

(1) İbn Hisam, Muğnī al-Labīb An Kutub al-Āarīb, 1-2, Tahkīk: Muḥammad Muhyī al-Dīn 'Abd al-Ḥamīd, Maktabat va Mathāṭ Muḥammad Ali Subayh va Avlādīhī, Kahire(tarihsiz) C.1, s.9.

(2) İlletli harfler: (vav), (elif), (ya) harfleridir.

4. Grup: Etki ve konularına göre sınıflandırma: Bu 1. ile 3. grupların bileşimi bir gruptur. Bu sistemde edatlar, nefy(olumsuzluk), istifham(soru) vb. gibi cümledeki manalarının yanısıra etki ediş yönüyle de ele alınmıştır.

Bu sistem taraftarlarından çağdaş İngiliz bilginlerinden Beeston, "The Arabic Language Today" adlı kitabında şöyle diyor: "Zamahşarı de 3. sistem taraftarıydı. Fakat, harflere gelince bu kısmını bağımsız bir bölüm yaparak 1. sisteme göre (edatlari) isledi. Beeston, kitabında edatlari konularına göre sıralamıştır. Atif harfleri, soru(istifham) edatlari, olumsuzluk (nafy) edatlari ve kuvvetlendirme(tekit) edatlari gibi(1).

Beeston'dan önce Howell, al-Zamahşarı'nın sistemine uymuş ve bu konuda "Grammar of The Classical Arabic" diye adlandırdığı büyükçe hacimli bir kitap yayınlamıştır. Howell, al-Zamahşarı'yi aynen taklit etmiştir(2).

Wright ise bağlaçları bitişik olan ve olmayan şeklinde iki gruba ayırmaktadır. Bitişik olanlarda ,,(vav), ڡ(fa), ڦ(lam), ڱ(kay) bitişik olmayanlarda da ڦ(iz), ۽(izā) ve ۽(amma) gibi bağlaçları ele almıştır(3).

---

(1) Beeston, A.F.L., The Arabic Language Today, Hutchinson University Library, London 1970, ss.47-103.

(2) Howell, Mortimer Sloper, A Grammar of The Classical Arabic Language, Hindistan 1983, giriş s.188.

(3) Wright, William, A Grammar of The Arabic Language, 1-2, 3. Eski Cambridge Üniversitesi Yay., Londra 1933, s.29.

BİRİNCİ BÖLÜM

BAĞLAÇLAR

Bağlaçlara geçmeden önce kelime hakkında kısaca bilgi vermek faydalı olacaktır. Arapça'da Hurūf al-Hicā diye adlandırılan alfabe harfleri 28 tanedir. Bu harfler bir veya daha çok harfle birleşirse kelime oluşur. Kelime üç kısma ayrılır. İsim, fiil ve harf. Bu üç kısım konusunda Ibn al-Sayyid şöyle diyor: "Ne geçmiş-tekiler ne de günümüzdekiler cümlenin bu üç ögesi konusunda anlaşmazlığa düşmemiştir." İsim ile fiile kelime, harfe ise edat veya rabit(bağlaç) denmiştir. Kufeliler ise harfe edat demişlerdir(1). İsim: somut ve soyut varlıklara verilen addır. Ev, Ahmet ve kalem gibi. Bu iki durumda(somut ve soyut) bir zaman kavramı yoktur. Bir kelimenin isim olduğuna dair beş önemli delil vardır. Kısaca bunları sıralayalım: Kesre alması, münada(çagrılan) olması, kendisine herhangi bir şeyin isnad edilebilmesi ve belirtme edati olması. Fiil ise akilla algıladığımız bir olay ve bu olayın geçtiği zamanı bildiren kelimelerdir. Örneğin anladı(fahima) dediğimizde kişinin geçmişte bir anlama kavramını algıladığıını anlarız. Üç kısımda incelenir: Māzī(geçmiş zaman), Mužāri(şimdiki ve gelecek zaman) ve emir(2). Üçüncü kısım da harfler(edatlar)dır.

Arapça'da bağlaçların çoğuluğu edatlardan oluştuğu ve kaynak gramer kitaplarında bağlaçlarla ilgili bağımsız bir konu bulunmadığı için öncelikle edatlara degenmemizin uygun olacağı kanatındeyiz. Çünkü yalnızca bağlaçlarla ilgili yapılan herhangi bir gramer çalışmasına rastlayamadık.

Edatlar(harfler)ın hepsi donmuş(camid) kelimelerdir. Cümlede isim, fiil, sıfat veya zarf gibi kelimelerin yerlerini alamaz.

---

(1) Abd al-Aziz, Muhammad Hasan, al-Rabṭ Bayn al-Tarākīb Fī al-Lugha al-Muāṣira, Kahire Üniversitesi, Dār al-Ulūm Fakültesi(Başlılmamış doktora tezi) No:139, Kahire 1975, s.114.

(2) Hasan, 'Abbas, al-Nahv al-Vāfi, 8.Bsk., Dār al-Maārif, Kahire 1986, C.1, ss.13, 46.

Ancak dahil oldukları kelimelerle bir anlam ifade ederler. Tammam Hassan, bütün edatların lugat manalarının bulunmadığını ulandıkları kelimelerle bir mana ifade ettiklerini ileri surmektedir(1). Ayrıca konumuz olan bağlaç kelimelerinden bir kısmının içinde bulunduğu gerçekte edat olmayıp edat görevinde bulundukları için edat kabul edilen kelimeler vardır ki bu üç kısma ayrılmaktadır. Zarf olanlar. Soru ve şart bağlaçları gibi isim durumunda olanlar, şart bağlacı olan **كيف**(kayfa) gibi. Fiil durumunda olanlar: **كذا**(kāda) ve **طالما**(tālamā) gibi. Zamir durumunda olanlar: **من**(man), **ما**(mā) ve **أي**(ayyu) gibi şart, mastar ve şasma anlamı veren edatlar(2).

Edatları cümledeki konumları itibarıyle iki grupta incelemek mümkündür. Birincisi cümle başlarında kullanılan edatlar. Cümlede değişiklik yapan edatlar bu türdendir. Örnek olarak olumsuzluk(nafy), kuvvetlendirme(tekit), soru (istifham), dilek.temenni), şart, taaccub, ve yemin anımlarını içeren edatları verebiliriz. İkincisi yan cümle veya kelimeler arasında kullanılan edatlardır. "tif ve istisna edatları gibi(3).

Dilciler edatların görevleri konusunda şu bilgileri vermişlerdir. Üç türlü kullanımı vardır: 1- Bir kelimeye ulanarak mana kazandırması. 2- Bir kelime veya cümleyi başka bir kelime veya cümleye bağlaması. 3- Kuvvetlendirme anımı kazandırması(4). Birinci tür kullanım üç kısma ayrılmaktadır. a-İsme ulanması belirtme edatı **الـ**(al) gibi. b-Tam cümleye ulanması: Soru ve olumsuzluk edatları gibi. c-Fiile ulanması: **سـ**(sin), **سـفـ**(savfa) ve **وـ**(kad) gibi. İkinci tür kullanım dört kısma ayrılmaktadır: a-İsimle ismi bağlaması: **نظرـ** (Zeyd ve Amr), b-Fiille ismi bağlaması: **نظـرـتـ** (Zeyde baktım) cümlede olduğu gibi. c-Fiille fiili bağlaması: **قـدـمـ**

(1) **Hassān**, Tammām, al-Luğā al-‘Arabiyya Mānāhā va Mabnāhā, al-Hāyāt al-Misriyya al-‘Āmma li al-Kitāb, Kahire 1973, s.125.

(2) Aynı eser, s.123.

(3) Aynı eser, s.224.

(4) **‘Abd al-‘Azīz**, Muhammād Ḥasan, a.g.e., s.122

(kalktı ve oturdu). d- Bir cümleyi başka bir cümleye bağlaması.
كـرـكـ(verirsen تـعـطـيـ إـنـ) cümleinde ^{كـ}(in) e-
datı şart cümlesiyle cevap cümlesini bağlamıştır. Üçüncü tür kul-
lanılış da edatın cümlede kuvvetlendirme için kullanılmasıdır(1).

Arapça'da bağlaçları verirken anlaşılması açısından Türk-
çe'mizde kullanılan bağlaçları da gözönüne aldık. Burada bir fi-
kir vermesi bakımından Türkçe'de bağlaçlarla ilgili kısa bilgi-
ler vermenin uygun olacağım düşüncesiindeyim.

Tahsin Banguoğlu, "Bağlaç: Söz içinde iki kelimeyi aynı de-
ğerde iki cümle unsurunu, iki yargıyı ve bazan da iki paragrafi
bağlamaya yarayan kelimelerdir" demektedir(2).

Muharrem Ergin'e göre, bağlaçlar dil birliklerini, kelime-
leri, kelime gruplarını, cümleleri şekil ve mana bakımından bir-
birine bağlayan edatlardır(3).

Haydar Ediskun ise " Bağlaçlar kendi başına anlamı olmayan
ana cümledeki eş görevli kelimeleri veya anlamca ilgili cümleleri
bağlayan kelimelerdir." demektedir. Ona göre bağlaçlar cümlelerde
özne, nesne, tümleç ve yüklem olamazlar. Kisaca cümlenin temel ö-
ğesi değildirler. Yalnızca gerekirse birden çok özneyi, nesneyi,
tümleci, yüklemi veya anlamca ilgili cümleleri bağlarlar ve kendi
lerinden kelime türetilmez(4).

Üç Türk dili gramercisine göre bağlaçlar kısaca, iki kelime
veya iki cümleyi birbirine bağlamaktadır.

---

(1) İbn Ya'ış, Sərh al-Mufassal, al-Matbaat al-Munīra, Kāhire(ta-
rihsiz), C.8, s.4.

(2) Banguoğlu, Tahsin, Türkçe'nin Grameri, Bahar Matbaası, İstan-
bul 1974, s.390.

(3) Ergin, Muharrem, Üniversiteler İçin Türk Dili, Boğaziçi Yayın-
ları, İstanbul 1986, s.341.

(4) Ediskun, Haydar, Dürder, Baha, Örnek Dilbilgisi, Remzi Kitabe-
vi, İstanbul 1970, s.151.

Günümüzde bu konuya değinen dilcilerden biri belki de ilki Makka Umm al-Kura Üniversitesi dil profesörlerinden Misirli Tammam Hassan'dır. Bağlaçlar hakkında fonetik açıklamalarda bulunan bu dilci şu görüşleri ileri sürüyor: Arapça'da bağlaç deyince ilk akla gelen özne ile yüklem, isim ile sıfat, hal ile hal sahibi, şart cümlesi ile cevap cümlesi ve benzerleri arasındaki bağdır. Bağlaçın diğer bir yönü de cümleleri birbirine bağlamasıdır. Bu da iki kısımda incelenir: Bağımsız iki cümleyi birbirine bağlaması ve biri bağımlı diğeri bağımsız iki cümleyi birbirine bağlaması(1).

Bağlaçları çağdaş İngiliz dilcilerinden Beeston'in tarafı olduğu metoda, konu ve etki edişlerini gözönüne alarak sınıflandırmaya tabi tuttuk. Muhteva olarak da Tammam Hassan'la Tahsin Banguoğlu'nun esas aldı.

---

(1) Hassan, Tammam, a.g.e., ss.113-114.

İKİNCİ BÖLÜM
ETKİ EDEN BAĞLAÇLAR
HARF OLANLAR

KARŞITLAMA BAĞLAÇLARI

İki unsurdan birini öbürüne karşı çıkan bağlaçlardır.

لَكْن(lakinna) Bağlacı: Fiile benzeyen harflerden biri olup isim cümlesinin başına gelir. Öznenin harekesini üstün yüklemek için ötre yapar. Yerine göre ama, fakat, lakin, nevarki, şu kadar varki, gelgelim, mamafig gibi anlamlar verir. Bunu iki şıkta toplamak mümkündür; a-İstidrak anlamı: مَسَالِمٌ (Zeyd cesurdur: fakat(bunun yanısına) barışseverdir. b-Kuvvetlendirme anlamı: لَوْنَجَحَتْ لَا كُرْمَتْ لَكْنَ لَمْ تَنْجَحْ (Başarsayıdin sana ikramda bulunurdum; fakat, sen başar(a)madın. Cümledeki geliş su şekilde dir: لكن+..... بل+..... ، لكن+ olumlu veya olumsuz cümle.

Bağlacın sonuna harfi ulandığında etki etme fonksiyonu ortadan kalkar. Kazandığı anlamı yine aynıdır. أَوْزَارَتْ لَكْنَا

الطَّقْسِ مَطْرَ (Seni ziyaret etmek istiyorum; fakat, hava yağmurlu).
لَكْنَا(lakinnama) bağlacından sonraki kısmın cümlede yeri yoktur.
Başlangıç cümlesi idir(1).

بَدَأَنْ (Bayda anna...) Bağlacı:

Bu bağlacın cümlede verdiği anlam yerine göre ama, fakat, halbuki, ne varki, şukadar varki, ancak, yalnız ve oysa gibi ifadelerdir. Hemen hemen aynı anlamları taşıyan dört bağlacı anlaşılması hakiminden söyle şemalandırabiliriz: بَدَأَنْ = غَيْرَ أَنْ = إِلَّا أَنْ = أَنْ = عَلَى أَنْ. Diğer bağlaçlara sırasıyla örnekler vereceğiz. Bayda ve diğer bağlaçlar kendilerinden sonra gelen anna(ان) ve cümleleriyle birlikte mastar hükmüne çıkarılırlar.

---

(1) Yakub, İmil Badi, Mişal Aşıyu, al-Mucam al-Mufassal Fi al-Lugha va al-Adab, 1-2, Dar al-Ilm li al-Malayin, Beyrut 1987, C.2, s.1081.

بِيْدَ آتَهُ لِعَظِيمِ الشَّأْنِ بِيْدَ آتَهُ عَضُوبَ (O çok kuvvetlidir; fakat, sınırlıdır). Maş-
tar hükmüne çıkarılmış şekli بِيْدَ غَصَبَهُ (bayda گَازَابِهِ) dir.

بِيْدَ آتَهُ مَعَ هَذَا كَهْ لَمْ يَكُنْ يَجِدْ فِي نَفْسِهِ مَسَاغًا لِلضَّجُورِ 1

Fakat bütün bunlara rağmen sıkıntı ve öfkesini giderecek yi-
yecek içeceğ bulamıyordu.

Different hir anlamı da".....için"dir. Sebep ifade eder.

أَنَا أَنْصَحُ مِنْ نَطْقِ الْفَضَارِ بِيْدَ أُنَى مِنْ قَرْبَشٍ وَآسْتَرْضَعْتُ فِي نَبْتَيْ سَعْدٍ بْنَ بَكْرٍ 2

Ben Kureş'ten olduğum ve Sad b. Bakr kabilesinde süt emdi-
ğim için Arapça'yı en güzel konuşanım.

عَلَى أَنْ (alā anna) Bağlacı:

Başa anımlarının yanısına karşıtlama anlamı da vardır. Ye-
rine göre fakat, ama, halbuki, şukadar varki, ancak, yalnız ve oy-
sa gibi manalar verir.

عَلَى أَنْ مَا شَغَلَ بَالِيْ هُوَ أَمْرٌ طَعَامَهُ الْيَوْمِ 3

Oysa kafamı meşgul eden onun bugünkü yemeğidir.

إِلَّا أَنْ (illā anna) Bağlacı:

Yukarıdaki bağlaçlarla aynı anlamı taşıır.

إِلَّا أَنَّهُ زَاتٌ يَوْمَ أَخْذَ ابْنَتَهُ بَيْنَ ذِرَاعَيْهِ وَضَمَّهَا إِلَيْهِ وَقَبَّلَهَا 4

Halbuki bir gün kızını kollarına almış; bağıra basıp öp-
müştü.

-
- (1) Taymur, Mahmud, Kull Am va Antum Bihayr, 3.Bsk., Dar al-Maa-
rif, Kahire 1962, s.195.
  - (2) al-Ğalayini, Mustafa, Cami al-Durus al-Arabiyya, al-Makta-
ba al-Asriyya, Beyrut 1982,C.3, s.144.
  - (3) al-Hakim, Tavfiķ, Himar al-Hakim, Maktabat al-Adab, Kahire
1986, s.17.
  - (4) Husayn, Tahā, Sacarat al-Bus, 12.Bsk., Dar al-Maarif, Kahire
1977, s.6.

MASTAR ANLAMI VEREN BAĞLAÇLAR

Bunlar أَنْ(an), أَنْ(anna), لَ(mā), لَوْ(lav) ve كَ(kay) bağlaçlarıdır. Biz bunlara bir de قَالَ(kāla) fiilinden sonra gelen إِنْ(in-na)yi ekledik. Çünkü buradaki cümlesi mastar hükmüne çıkarılabilir-mektedir. Hatta günümüzde bu fiilden sonra gelen إِنْ çoğunlukla أَنْ şeklinde okunmaktadır.

أَنْ(an) Bağlacı:

Genellikle mümkün olabilen bir şeyi isteme, yapma ve umma anında bağlayıcı rolü oynar. En çok kullanıldığı yerler şu fiillerden sonasıdır: أَرَادَ(istemek), رَغَبَ فِي (istemek, arzu etmek) أَحَبَ(istemek), خَافَ(korkmak), أَمْلَأَ(istemek), إِسْطَاعَ(... e bilmek), تَعْكُنَ مِنْ(edebilmek), كَهْ(kötü görmek), رَجَأَ(rica etmek) تَمَنَّى(təmənni etmek, ummak), أَمْرَبَ(emretmek), يَجِبُ(gerekmek), يَجُدُّ(yakışmak), أَضْطَرَ(mecbur kalmak), يَتَقَوَّلُ(beklemek), يَتَقَوَّلُ(beklemek)(1).

Bu bağlaç muzarı(şimdiki veya gelecek zaman) fiilin başına gelip son harekesini üstün okutur. Anlamını da mastar hükmüne çıkarır. Kendisinden sonra gelen kısım sīla olarak adlandırılır. Sīlası, mazı, muzarı veya emir şeklinde çekilebilen bir fiilin bulunduğu fiil cümlesi olur. Mazi: عَجِبَتْ مِنْ أَنْ تَأْخِرَ الْقَادِمَ (gelenin geçikmesine şaşırdım). Muzarı: مُزَارٌ مِنَ الشَّجَاعَةِ أَنْ يَقُولَ الرَّجُلُ الْحَقَّ فِي وِجْهِ الْأَقْوَىْ (Kişinin kuvvetlilerin yüzüne karşı hakkı söylemesi cesarettendir). Emir: أَنْصَحْ لَكَ أَنْ يَأْذِرَ إِلَى مَا يُرْفَعُ شَانِكَ (Sana durumunu yükseltecek iste acele etmeni tavsiye ediyorum). Bütün bu durumlarda silasiyla beraber mastar hükmüne sokulabilirler. Cümledeki konumlarına göre mübteda, özne veya nesne olurlar(2).

Anlamı yerine göre -mek, -mak için, -mesi için, -mesini şeklinde sonrasındaki kısmı temel cümleye bağlar.

(1) Hasanayn, Ahmad Tahir, al-Varraki, Nariman Naili, The Connectors In Modern Standard Arabic, Center for Arabic Studies, Amerikan University in Cairo, 1984, s.123.

(2) Hasan, A., a.g.e., C.1, s.408.

أَلَا إِيَّهَا الْأَنْبِيَاءُ أَحْضُرُ الْوَغْيَ وَأَنَّ أَشْهَدَ الْمَذَاتِ، هَلْ أَنْتَ تُخْلِدِي؟

Ey beni harbe geldiğimden dolayı kötüleyen kişi harbe gelmezsem beni ebedi hırakabilecek misin?

إن العيب أن تعرف الخطأ وتمر عليه 2

Ayıp olan hatanı bilmek ve onda ısrar etmendir.

السعادة أن تقنع بما عندك

Mutluluk sende bulunana kanaat etmendir.

ان'den sonra olumsuzluk edatı geldiği zaman bileşik yazılarak okunur. Ve -mesin diye, -memesi için şeklinde Türkçe'ye tercüme edilir.

الفنى الا تحتاج الى غيرك

Zenginlik, başkasına muhtaç olmamandır.

آن(anna) Bağlacı:

“**آن** genellikle vuku bulmuş veya bulmamış yahut bulması beklenen bir gerceğin dile getirmede kullanılır.

تذكّرت أنّ أخاها قد نجح في الامتحان

Onun kardeşinin imtihanda başarılı olduğunu hatırladım.

عرفوا أنَّ الرئيس مسافر الديوم

Başkanın bugün yolculuğa çıkacağını anladılar.

- (1) al-Zavzani, Abū Ḥabdillah al-Ḥusayn b. ʿAhmad, Sarh al-Mualla-kāt, Tahkīk: Muḥammad ʿAlī Hamd Allah, al-Maktabat al-Amaviyya, Şam 1963, Tarafa'nın divanından, s.157.
  - (2) İbrāhīm, ʿAbd al-Ālim, al-Nahv al-Vazīfī, Dār al-Mārif, Kahire (tarihsiz), s.324.
  - (3) Aynı eser, s.324.

أنَّ den sonra genellikle şu fiiller gelir: أخْبَرَ (bildirmek), ظَنَّ علم (hilmek), عَرَفَ عَرَفَ (bilmek, tanımak), ذَكَرَ ذَكَرَ (söylemek, anmak), إِعْتَقَدَ (zannetmek, sanmak), أَدْرَكَ (kavramak, yetişmek, ulaşmak, anlamak), إِعْتَسَرَ (itibar etmek), فَهِمَ (anlamak), لَاحَظَ صَرَحَ (açıklamak), مُلَاهِزَةً لَاحَظَ (mülahaza etmek).

Eğer أنَّ den sonra gelen kısım bir isim cümlesi ise aşağıdaki iki şıktan biri kullanılır: 1- Özne ile yüklemeyi yerleri değiştirilir. نجح الطالب في الامتحان (öğrenciler imtihani başarıdır). سمعت أنَّ الطالب نجحوا في الامتحان (öğrencilerin imtihani başarılarını duydum). 2- أنَّ'ye zamir-i şan (üçüncü tekil zamiri) eklenir. إنَّ يسمح للطلاب بالخروج من المحاضرة (أخربوني بأنه لن يسمح للطلاب بالخروج من المحاضرة). Bana öğrencilerin dersten çıkışlarına izin verilmeyeceğini bildirdiler.

Anna cümlesi an cümlesi gibi her zaman değil bazan mastara dönüştürülebilir. سمعنا بأنه عاد من السفر أمس (onun yolculuktan dün döndüğünü duyduk). Mastara dönüşmüş şekli: سمعنا بعودته من السفر أمس.

قال وأعلم أنَّ كثيراً من المعذول لا يستطيع بالشدة والطأبة حتى يصار بالرفق والملائنة كما يصار الفيل الوحشي بالفيل الأملس.¹

Söyle dedi: Bilki yabancı fiil evcil fille avländiği gibi birçok düşman da, şiddet ve zor kullanarak elde edilmeyip (aksine) yumuşaklık ve iyi yaklaşımla elde edilir.

---

(1) al-Cāhiz, Abū ‘Osman ‘Amr b. Bîr, Kitāb al-Hayavān, 1-7, 3. Bsk. Tahkīk: ‘Abd al-Ṣalam Muḥammad Hārūn, al-Macma‘ al-Ilmi al-Arabi al-İslami Yay., Beyrut 1969, C.7, s. 98.

لَو (lav) Bağlacı:

Bu bağlaç da mastar hüküme çıkarılan bağlaçlardır; fakat, إِنْ, أَنْ, أُنْ, ve كَيْdeki etki etme fonksiyonu kendisinde yoktur. Genellikle سَوْدَدَ - (vadda-yavaddu) fiilinden sonra gelirse mastar manası ifade eder.

لَو نَدْهَنَ رَدَّا (senin onlara karşı yaltaklı etmeni istediler).

وَمِنَ الظِّينِ أَشْرَكُوا يَوْمَ لَوْ يَعْمَرُ الْفَسْنَةُ

Şirk koşan kimseler bin sene(uzun ömür) yaşamak isterler.

Bazan da bu fiilin dışında başka birfiille kullanılır.

مَا كَانَ ضَرِّكَ لَوْ مَنَفَتَ وَرِسَا   من الفنى ، هو المفيظ المحنق 2

Senin yardım etmen sana zarar vermez; (çünkü) kişi çok sınırlı iken de yardım edebilir.

ما (mā) Bağlacı:

Zarf manası veren mastar harfidir.--dıkça, --diğer sürece, --diğerinca, --diğer kadar anımlarına gelir.

سَأَمْحَبُكَ مَا دَامَتْ مُخْلَطًا Samimi olduğun sürece seninle arkadaşlık kuracağım.

إِنْ شَتَّتَتْ نَسْيَانِي فَمَا أُنْتَ لَا أَنْتَ مَا بَقِيتَ.3

Eğer sen beni unutmak istiyorsan ben seni hayatımda olduğum sürece(hayat boyu) unutmayacağım.

(1) al-Siirdī, Hafız Camil b. al-Hāc Muhammed, Mukayyad Ṣarḥ al-Kavāḍ, Salih Filici kitabevi, İstanbul 1966, s.73.

(2) al-Galāyīnī, a.g.e., C.3, s.264 (al-Kutayla'nın sözü).

(3) Haykal, Muhammed Husayn, Zaynab, 3.Bsk., Dar al-Maārif, Kahire 1983, s.201.

.(inna) Bağlaci:

Bu da **ün** gibi genellikle vuku bulmuş veya bulmamış ya da vuku bulması beklenen bir gerçeği dile getirmede kullanılır.

Konumuna giren kısmıyla sadece **لَّا** (kāla) ve türevlerinden sonra gelen **نَّ**'yi ele alacağımızı daha önce söylemiştik; çünkü, bu haliyle bağlac pozisyonuna girmektedir.

اًن^نbaglacı da اًن^ن gibi fiile benzeyen edatlardandır. Daima isim cümlelerinden önce gelir. Mübtedayı kendisine isim olarak alır harekesini üstün yapar haberî de haber olarak alır ötre harekesiyle bırakır.

Bu bağlaçla **آن** bağlacı günümüzde çok karıştırılmaktadır. Gramer kaidesine göre **آن** olması gereken yerde **إن** , **إن** olması gereken yerde de **آن** kullanılmaktadır. Bu konuda bkz. burada s.85.

وقد قال لي إنَّ الدنيا لا تساوى شيئاً حتى يحبها الإنسان روحه.

Bana: " İnsanın ruhu (iç dünyası) onu sevdiği müddetçe dün-
ya hiçbir seye benzemez." dedi.

کے (kay) Bağlacı:

Bu bağlacı anlam yönünden bir grup oluşturdukları için etki etmeyen-isiim-sebep ve sonuç bağlaçları kısmında ele aldık. Bkz. burada s.79.

ان (in) ve ازا (izmā) Bağlaçları:

Harf olan ve şart manası içeren bu bağlaçları anlam ve etki yönünden bir bütün oluşturduklarından etki eden-isim-şart bağlaclarında ele aldık. Bkz. burada s. 28 ve s. 32.

İSTİSNA BAĞLAÇLARI

Kendisinden sonra gelen ismi öncekinden hariç bırakılan bağlaçlardır. Bir örnekle açıklayalım: حضر الطلاق إلا خالدا (Halit dışında öğrenciler geldi). Bu cümlede gelme hükmünden Halit dışında bırakılmıştır. Bağlaçtan sonra gelen kısma müstesna, hükmü taşıyan ve önce geçen kısma müstesna minh (kendisinden istisna edilen) denir. Cümledeki gelişini şemayla belirtelim: Kendisinden istisna edilen + istisna bağlacı + istisna edilen. Bu bağlaçlar şunlardır: لَا (illa), غَيْرُ (gayr), سَوْىٰ (sivā), خَلَاءٌ (halā), عَدَادٌ (‘ada), حَانَةٌ (hāṣa), لَا يَكُونُ (lā yakūnu), بَيْدٌ (bayda) ve لَا سِيَّمَانٌ (lā siyyamā). Bunlardan لَا ve غَيْرُ isim, عَدَادٌ ve سَوْىٰ harf, خَلَاءٌ ve حَانَةٌ bazan fiil bazan da harf, لَا يَكُونُ ve لَا سِيَّمَانٌ ise fiildir(1).

لَا (illa) Bağlacı:

لَا ile istisna üç kısımda incelenir: 1- Nakis (muferrağ) Kendisinden istisna edilen kısım cümle içinde yer almadığı zaman istisna bu adı alır. 2- Muttasıl: İstisna edilen kısım ile kendisinden istisna edilenkisi aynı cinsten olursa bu ad verilir. 3- Munkatı : İstisna edilen kısım ile kendisinden istisna edilen bölüm aynı cinsten olmazsa munkatı istisna denir.

Bağlaçtan sonra gelen kısının harekesi cümlein durumuna göre çeşitlilik arzeder. Örneğin cümlede kendisinden istisna edilen kısım zikredilmemişse sonrasında kelime لَا yokmuş gibi öncesindeki etki edene göre hareke alır. Çoğunlukla bağlaçtan sonraki kısının harekesi üstündür.

لَا kendisinden sonra gelen لِإِذْ (iżā) لِأَنْ (anna) ve لِمَ (mā) harfleriyle değişik anımlar içerir. Bu konuda bkz. burada s. 15

Bu bağlacın anlamını bir örnekle açıklayalım: لَا يَقْعُدُ السُّورُ إِلَّا فَاعْلَمْ Ancak kötülüğü yapan kötülüğe düşer.

(1) Rīzā, ‘Alī, al-Maṛcī Fi al-Luġa al-‘Arabiyya, 1-3, Dār al-Fikr, Kāhire (tarihsiz), C.2, s.113.

اَلْيَ bazan cümleler arasında hasr(vurgu) edatı olarak bulunabilir. Bu durumda cümleye "sadece" anlamıyla katkıda bulunur. Hareke etkisi yoktur. Örnekte görelim: مَا ترکنا كِتَابًا إِلَّا قرأتُه
Okumadık kitap bırakmadık(1).

اَلْيَ bazan da غیر bağılgacı gibi sıfat olur.

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آللَّهُ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتْهَا . 2

Eğer yer ve gökte Allah'tan başka ilahlar bulunsaydı o iki yerin düzeni bozulardı.

تَقْبِيلُ الْمُهَدَّبِيْا إِلَّا الَّتِي يَقْبِلُ بِهَا الرَّسُولُ . 3

Rüşvet amacıyla verilenler hariç hediyeler kabul edilir.

سوی (sīwā) ve غیر (ŷayr) Bağılacları:

Bu bağlaçlar kendilerinden sonraki kelimeleri öncekinin haricinde bırakırlar. ---den başka, ---den gayri, ---siz,sız gibi anamlar katar.

İki türlü kullanımı vardır. Biri asıl kullanımları olan sıfat durumunda olmaları: لَكُلِّ رَوْءٍ وَغَيْرِ الْحَمَافَةِ Ahmaklık dışında her derdin devası vardır. Diğerini de anlamında oluşturur. لَيَسْجُدَ الصَّحْنُ غَيْرُ مَنْ يَسْرُعُ إِلَيْهِنَّ 4 Sıkıntılarla zorluklarla yalnızca kin tohumları eken karşılaşır.

Bu iki bağlacın arasındaki fark, سوی zarf kabul edilmesine rağmen غیر zarf değildir.

(1) Akdağ, Hasan, Arap Dilinde Edatlar, Tekin Kitabevi, Konya(tarihsiz), s.24.

(2) al-Dakr, Abd al-Ganî, Mu'cam al-Nahy, Kahraman Yayınları, Arapça Temel Eserler, No:19, İstanbul(tarihsiz), s.54.

(3) İbrâhîm, Abd al-'Alîm, a.g.e., s.235.

(4) Ya'kûb, İ., B., M., A., a.g.e., C.2, s.906.

حَاتِّا (hāsā), خَلَّا (halā) ve اَدَّا (‘adā) Bağlaçları:

Cümlede ulandıkları kelimeyle birlikte ---den başka,---den gayri ve ---nin dışında gibi anlamlar verir. ^{أَعْدَاد} خَلَّا nin başında olduğu halde de bu anlamı ifade eder. Bu takdirde istisna edilen kısmın harekesi üstün olur.

لَيْسَ (laysa) ve لَا يَكُون (la yakūn) Bağlaçları:

Bu bağlaçlar esasen iki nakkış fiil olup istisna edatı olarak kullanılır. Yalnızca kaideye aykırı olarak isimlerinin gizlenmesi gereklidir. Daha sonraki kısım edatların haberidir. Bu iki bağlaç kendilerinden sonraki kısmı öncekinin hükmünden çıkarır. Örnekte daha iyi anlaşılacaktır. قَامَ النَّاسُ لَيْسَ خَالِدٌ Halit dışında halk kalktı. Halit kalkma hükmünün dışında bırakılmıştır. Gizli olması gereken isim takdir edildiğinde cümle şu şekli alır: قَامَ النَّاسُ لَيْسَ مِنْهُمْ خَالِدٌ.

لَا يَكُون temel cümleden hal zarfı ya da başlangıç cümlesi olur⁽¹⁾.

---den başka, müstesna, hariç, ---in dışında gibi anlamlar verir.

لَا سِيَّمَا (la siyyamā) Bağlacı:

Esasen bu bağlaç istisna bağlaçlarından değildir. Fakat kendisinden sonraki kısım öncesinde geçen kısımdan farklı olması bakımından bu bölüme sokulmuştur.

Özellikle, bilhassa, başlıca esasen gibi anlamlar taşır.

Y cinsten hükmü kaldırın ^ي'dır. İsmi durumundaki ^{سِيَّمَا} benzer anlamında olup harekesi üstündür. Haberi düşürülmüş موجود (mavcudun)'dur. لَمْ için zait, mavsul isim veya nekre isim şek-

(1) al-Dakr, 'Abd al-Ğani, a.g.e., s.307.

linde değişik görüşler ileri sürülmüştür(1).

Bu bağlacın dokuz değişik kullanımı vardır. Önemlilerini sıralayalım. En çok kullanım olan konu başlığındaki şekli, bazan başına (vav) getirilir: لَسِيَّا, Yalnız سِيَّما şeklinde kullanımın yanısıra سِيَّما (siyāma) veya لَسِيَّما (la siyāma) şeklinde seddesiz de kullanılmaktadır.

Bu bağlaçtan sonra gelen kısım belirli veya belirsiz olsun üç türlü okunur.

أَجْمَلُ الْكَوَاكِبِ فِي لَيْلِ السَّمَاءِ، لَا سِيَّما الْقَمَرُ.

Yaz gecesinde yıldızlar özellikle ay ne güzeldir.

— لَع (hayda) Bağlacı:

Bu bağlacın iki kullanımı vardır. Birisi غَيْر (ğayr) manasına olup daima harekesi üstündür. Diğerİ أَنْ (anna) ile beraber kullanılır. Bu konuda bkz. burada s. 14.

— لَع (la budda) Bağlacı:

Bu kökten değişik şekillerde kullanımlar vardır. Kisaca kalıplarını ve anımlarını verelim.

isim cümlesi + لَعْ أَنْ (kaçınılmaz, zaruri, kesinlikle, katiyetle).

fiil cümlesi + لَعْ أَنْ (gerekli, önüne geçilmez).

fiil cümlesi + لَعْ مِنْ أَنْ (--mekten kaçınılabilir).

fiil cümlesi + أَنْ (من) + isim-zamir + لَعْ (-mek/-mesi kaçınılmaz - dir. -mek/mesi gerekir. -meli dir.)

mastar + مِنْ + isim zamir + لَعْ (onu mutlaka ----sı gerekir)

mastar + لَعْ مِنْ (--mak gerekir -meli(dir))

(1) Rıza, Ali, a.g.e., s.117.

Bu bağlacın yerine aşağıdakilerden birini getirebiliriz:
على ... أن .. ، ينبغي أن ، يجب على .. ، من الواجب على ، من اللازم

Abu al-Kasim al-Şabbi'nin şu sözünü örnek verebiliriz:

إذا الشعب يوماً أراد الحياة فلا بد أن يستجيب القدر ١

Toplum yaşamak istediğiinde kadere boyun eğmek zorundadır.

مهما طال الليل فلا بد من طلوع الفجر

Gece ne kadar uzarsa uzasın günün doğusu kaçınılmazdır.

"YALNIZ ....., DEĞİL ....., DA" İFADESİ:

Bu ve aşağıda vereceğimiz benzer türdeki bağlaçlar, Türkçe-mizde iki unsurdan biriyle ötekini pekiştiren üsteleme bağlaçları olarak adlandırılırlar.

(أيضا) ----- fiil + لم Sadece ---mekle kalmadı/kalmaz aynı zamanda-----،

(كذلك) ----- لم fiil + فقط بل -----

(ليس) ----- فحسب + isim cümlesi بل ----- كذلك Sadece değil
----- فحسب (فقط) ----- . + لا ----- أىضا ayni zamanda
----- فحسب (فقط) ----- fiil . + لن ----- كذلك

كان البد و ينتقلون في المحراء لا طلبا للهـ

فقط بل لأنـ فيه آثاراً تاريخية قد يـعـدـ أـيـضـاـ ٢

Bedeviler, çölde yalnızca su aramak için değil aynı zamanda orada eski tarihi eserler bulunduğu için göçebe halinde yaşamaktaydilar.

(1) al-İntāki, Muhammad, al-Minhāc Fi al-Kavāid va al-I‘rāb, Tebliğ Yay., No:2, İstanbul 1985, s.31, Ya‘kūb, İ.B., a.g.e., C.1,s.70.

(2) Abboud, Peter, A.M.E., A.S., E.W., M.E., R.R., Modern Standard Arabic, Department of Near Eastern Studies, Michigan 1971, C.3, s.21.

KARŞILAŞTIRMA BAĞLAÇLARI:

Bu türde bağlaçlar içümlerdeki gelişlerini ve içerdikleri zamanı şemalarla açıklayalım.

Şimdiki zaman	fiil +	ي، fiil + ي
Şimdiki zaman	isim +	لا، fiil + لا
Geçmiş zaman	fiil +	لم، fiil + لم
Geçmiş zaman	isim +	لا، fiil + لا
Gelecek zaman	fiil +	لن، fiil + لن
Gelecek zaman	isim +	لا، fiil + لا
Gelecek zaman	isim +	لا، isim + لا

Türkçe'mizde ne ----- ne de ---- şeklinde karşılık bulabileceğimiz bu bağlaçları örnekler vererek daha iyi anlayabiliriz.

فِي السَّاعَةِ التَّاسِعَةِ وَالْدِقِيقَةِ الْخَامِسَةِ وَالْعَشِرِينِ تَمَامًا إِخْتَفَى الطَّفْلُ

فُوزِيٌّ وَلَمْ يَعْدْ أَحَدٌ بِرَاهِ لَافِي الْبَيْتِ وَلَا فِي الْحَدِيقَةِ الْوَاسِعَةِ وَلَا حَوْلَ النَّافُورَةِ أَوْ فِيهَا وَلَا فِي الشَّارِعِ ۱

Saat tam 9 25'de küçük(çocuk) Favzi gizlendi. Ne evde, ne geniş bahçede, ne Nafure semti ve civarında ne de caddede kimse onu göremedi.

لَا يَنْتَقِلُ السَّيْخُ وَلَا الْكَبَابُ   Ne şış yansın ne de kebap.

Eski metinlerden de Zuhayr b. Abi Sulma'nın şu sözünü verebiliriz:

وَانْ أَنَاهُ خَلِيلٌ يَوْمَ مَسْفَهَةٍ   يَقُولُ لَاغَائِبِ مَالٍ وَلَا حَرَمَ 2

Açlık çekenbir fakir O'na (Harim b. Sinan) geldiğinde malım yok demez ve geri çevirmez.

(1) Yüksel, Azmi, Çağdaş Arap Edebiyatından Seçmeler, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Basımevi, Ankara 1984, s.40.

(2) al-Dakr, a.g.e., s.157.

..... من ..... أن (an) (min ..... an(anna)) Haqlaci:

Önce من cer harfi sonra kiyasi fiillerden biri ve daha sonra أن (an) veya أن (anna) getirilerek oluşturulan bu ifadeyi örneklerle daha iyi anlayacağız.

- mek kolaydır) من الميسير أن (mek zordur)
-mek gerekip من الشابت أن (mek sabittir)
bilinen o ki.) من الواضح أن (..... aqiktir)
anlaşılan o ki) من المفهوم أن (beklenmektedir)
(tercih edilen o ki ....) من المرجح أن (أن)
(kararlaştırılan o ki ...) من المقرر أن
(ihtimal o ki .....) من المحتمل أن (أن)
..... beklenmektedir) من المنتظر أن
(üzerinde ittifak edilen o ki....) من المتافق عليه أن (أن)
..... güzel görülmüşür) من المستحسن أن
..... gerekmektedir) من المفترض أن
(söylemeye değerdir)(1) (و مما هو جدير بالذكر أن (من الجدير بالذكر أن

من الشابت أن تلوث البيئة مشكلة ليس من الميسير حلها ومن الجدير بالذكر أن كثيرا من البلدان المتقدمة حاول أن تنقلب على هذه المشكلة بعدها وسائل 2

Hava kirliliğinin çözümü kolay olmayan bir problem olduğu açık(sabit)tır. Gelişmiş çok sayıda ülkenin bu problemi bir takım yollarla yok etmeye çalışıklarını söylemek yerinde olacaktır.

---

(1) Hasanayn, Ahmad Tahir, The Connectors, s.139.

(2) Aynı eser, s.138.

İSİM OLAN BAĞLAÇLAR

ŞART BAĞLAÇLARI

Bunlar كِفَا, أَيْ, أُنْسٌ, إِذْمَا, حِيتَّا من, مَا, مِمَّا, إِنْ ve 'dan ibarettir. Bu bağlaçlar aynı görevleri yapmaktadır. Birer harf olan إِنْ ve إِذْمَا'yı da isim olan diğer bağlaçlarla birlikte işledik. Daima cümle başlarında gelirler.

Öncelikle şart cümlesi hakkında bilgi vermek uygun olacaktır; Arap dilcileri şart cümlesini iki cümle şeklinde incelemişlerdir. Birincisine şart fiil cümlesi ikincisine de şart cevap cümlesi demişlerdir. Bu şekilde iki ayrı cümleye ayırmalarının sebebi cümlelerde fiiller bulunmasıdır. Dolayısıyla fiil bulunan yerde cümle bulunmanın gerekliliğini ifade etmişlerdir. Ayrıca ikinci cümle isim cümlesi olsa bile bu hükmüden ayrılmamıştır(1).

(in) Bağlacı:

İki fiili cezmeden bağlaçlardandır. Yanı önüne geldiği iki fiilin harekesini sakin yapar. Cümlede verdiği anlam; eğer, şayet -----se(sa) şeklindedir.

إِنْ ile başlayan cümle şu değişik şekillerde gelir;
إِنْ + bağımlı cümle + bağımsız cümle. Bağımlı olan cümle fiili çoğu kez mazi veya muzariden olmak üzere fiil cümlesi olur. Maziye örnek; إِنْ أَرَادَ وَازْهَبَا أَعْطَيْتُمْ (altın isterlerse veriniz) Muzarière örnek; إِنْ لَمْ تَسْرُعْ فَسِيمْبَكْ أَزْيَ لَاتَسْوُرْ, Eğer acele etmezsen düşünemeyeceğin bir eziyete maruz kalırsın.

Bazan da bağımsız kısım bir isim cümlesi olabilir.

إِنْ اقتربت من واحد منها فأن الطائر الكبير يرتفع على النحو من العرش

---

(1) Amairah, Khalil, Arabic Language Structures and Syntax, Al'am al-Ma'rifa, Cidde, 1983, s.120.

Eğer onlardan birine yaklaşırsan büyük kuş hemen yuvadan çıkar(yükselir).

Bağımlı olan cümlenin fiil cümlesi oluşu;

إِذْهَبْ إِلَيْهِ فِي الْحَالِ وَإِنْ بَدَا مِنْهُ اعْتِرَاضٌ فَنَذْكُرُهُ بِأَنَّ إِمَامَهُ وَصَدِيقَهُ 1

Derhal ona git. Eğer itiraz ederse ona imamı ve arkadaşı olan babamı hatırlat.

Bağımlı cümlenin isim cümlesi oluşu;

2   إِنْ يَكُنْ الْقَرْبَ نَارًا فَالْبَعْدُ مَوْتٌ (Eğer yakınlık ateşse uzaklık da ölümdür)

İkisi de haber cümlesi olabilir.

إِنْ شِئْتَ أَنْ تُسْيَانِي فَأَنْتَ لَا تَسْأَك 3

Eğer sen beni unutmak isterSEN ben seni unutmayacağım.

Bazan da bağımsız cümle bir inşa cümlesi olabilir. İmr al-Kays'ın şu sözü gibi;

أَفَاطَمَ مَهْلَأً بَعْضَ هَذَا التَّدَلِلِ   وَإِنْ كُنْتَ قَدْ أَزْمَتِ صَرْمِي فَأَجْهِلِي 4

Ey Fatima bırak bu nazi eğer canıma kasdettiysen bunu güzellikle yap.

Arap gramercileri, şart cümlesinin bir fiille başlamasını zorunlu görmektedirler. Bu fiil, açık olarak gelmediğinde takdir edilir. Örneğin (إِنْ امْرٌ هَلْكَ) (insan yok olursa) şart cümlesi isimle başlamıştır; fakat, burada fiil takdir edilmektedir. Çünkü açık

(1) Mahfuz, N., Hikâya Bîlâ Bidâya, Maktabat Mîsr, Kahire 1978, s.39

(2) Babko, Osman al-Fiki, Karînat al-Râbt fi al-Nâhv al-ârabi, Kahire Üniversitesi, Dâr al-âlüm Fakültesi(Basılmamış doktora tezi), No:153, Kahire 1978, ss.294-295.

(3) Haykal, Muhammed Hüsayn, a.g.e., s.201.

(4) al-Zavzânî, a.g.e., s.90.

olarak gelmesi uygun görülmemiştir. Şöyledi : إن هـلـكـ اـمـرـ هـلـكـ
burada ikinci fiil birinci fiili açıklamaktadır(1).

Bazan ان den sonra olumsuzluk لـ si gelir. O zaman bu iki
harf لـ şeklinde yazılır. Anlamı da "yoksa, aksi halde, aksi tak-
tirde" şeklindedir. يجب أنْ يعتذرلى وإلا فلن أصلحه
Benden özürdilemesi gereklidir; yoksa barışmam.

İki bağımsız cümleyi bağlarken ، la birlikte kullanılır.
أَكْرَمُ أَخَاكَ وَلَنْ أَسْأَءَ إِلَيْكَ، Sana kötülük etse bile kar-
desine iyilikte bulun. Bu anlamın yanısıra yerine göre"(her ne ka-
dar)----se de, -diği halde, -mesine rağmen" gibi manalar içerir. Bu
haliyle ان işaret bağlacı olmaktan çıkarıvaslı edati olur ve cevaba ge-
rek duymaz.

Bazan da sonuna لـ (lam) gelir. Bağlaç bu haliyle -mezse da-
hi, -dikça dahi gibi anamlar verir. سـوفـ أـسـاعـدـ كـمـ وـانـ لـ تـسـاعـدـونـيـ
Siz bana yardım etmemeniz bile ben size yardım edeceğim.

لـ (mahmā) Bağlacı:

Yerine göre "her ne----se, hangisi----se, ne kadar---se--sin,
her ne zaman---se" gibi anamlar verir. لـ gibi akıl sahibi olmayan-
lar için kullanılır; fakat, genelleme hinda daha kuvvetlidir.

İki fiilin son harekelerini sakin okutan bu bağlaç cümledeki
konumuna göre üç değişik şekilde iştiralanır: Mübteda olarak mahal-
len merfu olması, nesne olarak mansup olması ve mutlak nesne olarak
mansup olması.

---

(1) al-Rummānī, Abū al-Hasan ‘Alī b. ‘Isā, Kitāb Ma‘ānī al-Hurūf, Tah-
kīk ve şerhi: ‘Abd al-Fattāh İsmā‘il Salabī, Dār Nahżat Mīṣr li
al-Tab’ va al-Naṣr, Kahire(tarihsiz), s.74.

أَفْرَكَ مِنِي أَنْ حَبَّكِ قاتلي وَأَنْكِ مُهَا تَأْصِي الْقَلْبَ يَفْعَلُ؟ ١

Senin sevginin benim katılım oluşу seni aldatmadı mı? Kalbime herneyi emretsen yerine getirir.

مَهْمَا تَكْرُمَ اللَّئِمَ يَتَمَرَّدُ ٢

Kötü kişiye her iyilik yaptığında şeytanlaşır azar.

مَهْمَا تَبْطِنَ تَظْهِيرَهُ الْأَيَامَ ٣

Bir şeyi ne kadar gizlersen gizle günler onu açığa çıkarır.

ـ (mā) Bağlacı:

Akıl sahibi olmayanlar için kullanılır. Genelleme ifade eder. "Her ne----se" gibi bir anlam verir.

ـ تَزَرَّعْ تَحْمِدْ Ne ekersen onu biçersin.

ـ (annā) Bağlacı:

Genellikle zaman konusunda şart bağlacı olan bu kelime u- landığı cümleye "(her) nereye/nerede(n) ---se, (her) nasıl --sa, (her) nezaman ---sa, se" gibi anamlar katar.

أَنَّى تَقِيمُوا تِلَاقَوْا أَمْدَقَا ٤

Her nerede oturursanız oturunuz arkadaş edinirsiniz.

(1) al-Zavzani, a.g.e., İmr al-Kays'ın muallakası, s.82.

(2) İbrâhîm, 'Abd al-'Alîm, a.g.e., s.273.

(3) al-Dâkr, 'Abd al-Ğâni, a.g.e., s.157.

(4) İbrâhîm, 'Abd al-'Alîm, a.g.e., s.154.

أي (ayn) Bağlacı:

"Her kim ---se, her ne---se" gibi anlamlar veren bu kelime, diğer şart bağlaçları arasında mebni olmayan tek bağlaçtır. Cümledeki konumuna göre hareke alır.

أي إنسان تستقم خطته تألف حوله القلوب 1

Her kim doğru işler yaparsa çevresinde birçok arkadaş bulur
(Kalpler onun etrafında birleşir)

حيثما (haysumā) Bağlacı:

Yer zarfı olan حيث ile zait ل dan oluşmuş bir bağlaçtır.
"Her nereye/ her nerede ---ise" gibi anlamları içerir.

حيثما تستقم يقدر لك الله نجاحا في غامر الأزمان 2

Her ne vakit doğru olursan Allah zamanın derinliklerinde
(ummadiğin yerden) bir başarıya ulaştırır.

إذما (izma) Bağlacı:

Bu bağlacın kullanılması azdır. Cümlede yerine göre "--diğinde,
--diği/-eceği zaman, -ince, -ken, (her) ne zaman --ise" gibi
anlamlar ifade eder.

إذما تستقر تفخر Danışırsan başarısın.

إذما تكتسم الأسرار يشق الناس بك Ne zaman sırları gizlersen
insanların güvenini kazanırsın.

(1) Hasan, Abbās, a.g.e., C.4, s.327.

(2) Ibn ‘Akīl, Sarb Ibn ‘Akīl ‘Alā Alfiyat Ibn Mālik, 1-4, Tahkīk: Muhammed Muhy al-Dīn ‘Abd al-Ḥāmid, Maktabat Dār al-Turās, Kahire 1980, C.4, s.30.

أيان (ayyānā) Bağlacı:

أيان تحسن سريرتك تحمد سيرتك

Ne zaman iç dünyan iyi olursa (iyi kalpli olursan) ahlakin,
karakterin övülür.

Bu bağlacı bir de şairden örnek verelim:

أيان نومنك تأمن غيرنا وإنما لم تدرك منا لس نزل خائفا 1

Biz ne zaman sana aman versek sen bizden başkasına güveniyorsun.
Bizden aman alamazsan daima korku içinde kalırsın.

منى (mata) Bağlacı:

Yerine göre "her ne zaman ---sa,se, her nerede ---sa,se" gibi anlamlar içerir. Bazan sonuna zait bir bitişir. Aynı anlamı verir.

Örnek olarak Cahiliye dönemi şairlerinden al-Hutay a'nın şu sözünü verebiliriz:

منى تأته تعشو الى خوناره تجد خير نمار عندها خير موقد 2

Gözün iyi görmez bir şekilde her ne zaman onun ateşinin ışığını görmeye gelirse ondaki ateşin en iyi ateş olduğunu farkederisin.

أين (ayna) Bağlacı:

"Her nerede/her nereye ---se" gibi anlamlara sahiptir. Bazan sonuna bitişir. Aynı anlamı ifade eder.

أينما تكونوا يد ركك الموت Nereye giderseniz gidin
ölüm siz bulur.

(1) Hasan, 'Abbas, a_g_a_e_, C.4, s.326.

(2) Ibn 'Akīl, a_g_a_e_, C.4, s.27.

كَيْفَمَا (kayfamā) Bağlacı:

Yalnız başına şart ismi olan كيف ile hiçbir etkisi olmayan zait ما'nın bileşimi olup " --- nasılsa --da --dır" anlamını ifade eder.

كَيْفَمَا تُسْرِ أَسْرَ
Cümlede değişik konumlarda yer alır. Hal olur: Nasıl yürürsen ben de öyle yürüürüm. Nef ulu mutlak olur:
كَيْفَمَا تَجْلِسُ
أَجْلِسَ Nasıl oturursan öyle otururum. كان ve benzeri edatların haberini olur.

كَيْفَمَا يَكْنِي إِلَّا يَكْنِي إِلَيْنَا 1 Baba nasılsa oğlan da öyle olur.

كَيْفَمَا تَكْنِي إِلَيْنَا قَرِينَكَ 2 Sen nasılsan arkadaşın da öyledir.

كَيْفَمَا يَكْنِي الرَّاعِي تَكْنِي الرَّعِيَةَ
Çoban(idareci) nasılsa sürü de(halk) öyledir.

كَيْفَمَا يَكْنِي الْجَسْمَ يَظْهُرُ الظِّلُّ اسْتِقَامَةً وَاعْوَجَاجًا 3
İnsan vücudu nasılsa gölgesi de doğru veya eğri öyledir.

مَنْ (man) Bağlacı:

Akıl sahipleri için kullanılan bir şart bağlacıdır. Bir ve birden fazla kişiyi içerir. Cümledeki konumuna göre değişik şekillerde i rab alır.

1- Geçişli veya geçisiz bir fiilden önce gelirse mübteda olur: مَنْ يَسْتَمْعُ إِلَى النَّمِيمَةِ يَقْدِمُ أَمْدَقَائِهِ 4 Kim onun bunun sözünü dinlerse arkadaşlarını kaybeder.

2- Öncesinde geçen bir kelimeyetamlanmadan dolayı cer(kes-

(1) al-Dakr, a.g.e., s.157.

(2) İbrāhīm, 'Abd al-'Alīm, a.g.e., s.277.

(3) Aynı eser, s.159.

(4) Aynı eser, s.273.

re) mahallindedir.

سِيَارَةٌ مِنْ تَرْكِبٍ Kimin arabasına binersen ben de o arabaya binerim.

3- Nesne almamış geçişli bir fiilin nesnesi olarak nasb (harekesi üstün) makamındadır.

مِنْ تَكْرِمٍ أَكْرَمْ Kime ikramda bulunursan ben (de) ona ikramda bulunurum.

Örneklerde olduğu gibi bağlaç, "her kim ---se, her kimi ---se" gibi anamlar verir.

مِنْ كَشْرٍ أَمْوَالِهِ كَشْرٌ مُنَاغِلٌ Malı çok olanın kaygısı sıkıntısı da çok olur.

مِنْ يَسْرِقُ الْبَيْضَةَ يَسْرِقُ الدَّجَاجَةَ Yumurtayı çalan tavuğu da çalar.

رَأَيْتُ الْمَنَابِيَّا بَغْطَ عَشْوَاءَ مَنْ تُصِيبُ تُبْتِهُ وَمَنْ تَخْطِيَهُ يُعَمَّرُ فِيهِمْ ۖ ۗ

Ölümü kör devenin yürüyüşüne benzetiyorum(benzettim).Kime isabet ederse onu öldürür. Kime isabet etmezse bırakır ve o kişi yaşamaya devam eder(ihtiyarlar).

حيث (haysu) Bağlacı:

Genelde gramercilerin ortak görüşü bu bağlacın yer zarfi olduğunu(2). Cümle içerisinde muaf olup kendisinden sonraki kişi isim veya fiil cümlesi olur. Bağlacı etki edenler arasında

(1) al-Zavzani, a.g.e., Zuhayr b. Abi Sulma'nın muallağasından, s.194.

(2) Ibn Hisam, a.g.e., C.1,s.130.

işlememizin sebebi kendisinden sonraki kısmı görünüşte olmasa da hîcer etmesi (kesre okutması) ndendir. Sonrasında kîsim, kelime veya nadiren düşürülülmüş (hazfedilmiş) bir cümle olabilir (1).

حَتَّى 'dan sonra gelen إن (elîf nun) maddesi iki türlü okunabilir: إن (inna) ve نَّ (anna) şeklinde birincisi daha çok kullanılmaktadır (2).

حَتَّى 'nun yer aldığı cümle kalıplarını da şöyle verebiliriz:

حَتَّى + isim: "-dîğı,-ceğî için, mademki, -da olan, bulunan"
حَتَّى + نَّ(نَّ!) + isim cümlesi :"-dîğı/-eceğî için, -dîğı
inden dolayı, mademki"

من حَتَّى (min haysu) + isim veya cümle: " -olan, --ki orada
yönünden, sebebinden."

من حَتَّى نَّ (min haysu anna) + isim cümlesi: "çünkü, mademki,
-mesi açısından, -mesi itibariyle, -mesi bakımından, -dîğinden/
-eceğinden(dolayı), -dîğı/-eceğî için, -mesi sebebiyle,-i göz öünü-
de bulundurarak (3)"

Ayrıca günümüzde bağlacın başında ب (ba) cer harfi olduğu
halde kullanılmaktadır. بِهِيَّة (bihaysu) şekli temel kaynak gramer
kitaplarında geçmemektedir.

حَتَّى (bihaysu) + isim veya cümle.

حَتَّى (bihaysu) + نَّ(نَّ!) + isim cümlesi.

Anlamları ise: "mademki, çünkü, -sin diye, -mek/mesi için,
-dîğı gibi, -ecek kadar" şeklindedir.

(1) Abû al-Makârim, 'Alî, al-Cumla al-Fi'lîyya, Maktabat Dar al-U-lum, Kahire 1979, s.276.

(2) al-'Adnânî, Muhammad, Mu'cam al-Aqlât al-Lugâviyya al-Muâsîra, Maktabat Lubnân, Beyrut 1986, s.32.

(3) Çögenli, M.Sadi, Kılıçlı,M.,Şafak,Y., Arapça Edatlar ve Deyimler Sözlüğü, Erzurum 1988.

ماتتْ شَقِيقَتُهُ الصُّفْرَى ثُمَّ أَخْوَهُ الْأَكْبَرُ وَظَلَّ هُوَ وَأَخْشَى
مَرِيَانَا "بِهَارَعَانَ مِنْ أَجْلِ الْبَقَا" . وَحَيْثُ كَانَ صَفِيرًا وَلَا عَمَلَ لَهُ
فَقَدْ أَضْطَرَتْ أُخْتَهُ مَرِيَانَا "إِلَى الْمَلِلِ لَيْلَ نَهَارَ بِحَيْثُ كَانَ تَكُونُ"
الْعَالِئَةُ الْوَحِيدَةُ ١

Once küçük kardeşi, sonra annesi, peşinden büyük kardeşi öldü. Kız kardeşi Miryana ile hayatı kalma mücadelesi vermeye başladılar. Yaşının küçük ve issiz oluşu ablasının gece gündüz çalışmasını mecbur kıladı. Günkü ablası onun geçimini sağlayacak tek kişi idi.

---

(1) Hasanayn, Ahmad Tahir, The Connectors, s. 99.

F İ İ L   O L A N   B A Ğ L A Ç L A R

مَا دَامَ (ma dāma) Bağlacı:

Öncesine "olduğu müddetçe, --sürdüğü müddetçe, --inca, --dikça, --diği sürece, mademki" ifadelerinden birini verir. Ayrıca ikinci terim birincinin gerektirdiği bir hali ifade eder.

مَا دَامَ (dāma) nakış fiilleridendir. Ancak başına لـ harfi nin gelmesiyle ismini raf (harekesini ötre) haberini de nasb(harekesini üstün) edebilir.

إِنَّ الْجَامِلَ لَا يَفْيِقُ مِنْ جَمْلَهُ

مَا دَامَ الْطَّمْعُ غَالِبًا عَلَيْهِ ۚ

Cahil tamahkarlığına kapıldıkça cehaletinden kurtulamaz.

فَدَارَهُمْ مَا دَامَتْ فِي دَارِهِمْ

فَأَرْضَهُمْ مَا دَامَتْ فِي أَرْضِهِمْ

Evlerinde kaldığın müddetçe onlara toleranslı davranış. Yurtlarında kaldığın müddetçe onları memnun et, hoş et.

طَالَما (ṭālamā) Bağlacı:

Yerine göre "uzun süre(dır), çoktan beri, sık sık, ne kadar sık" anımlarını taşıyan bu bağlaç günümüzde مَا دَامَ (ma dāma) manasına da kullanılmaktadır.

طَالَما fiiliyle etkiyi kaldırın(al-kaffa) لـ 'dan oluşmuş bir bağlaçtır. al-Farisi, "طَالَما", "قَلَّما" ve benzeri fiiller failleri olmayan fiillerdir; لـ (mā) failerinin yerine gel-

(1) Etik, Arif, Kolay Arapça, Salih Bilici Kitabevi, İst. 1961, s. 158

mıştır" demektedir(1)

طالما هفابى النفق الى أن أقبلها فلا أكار
الامس شفتها حتى أحس كأنه الامس قطعة من جلبي 2

Uzun zaman onu öpme arzusu içimden geçti; fakat, dudağına dundağımı değiştir değiştirmez kendimi sanki bir buz parçasına dokunuyormuşum gibi hissediyorum.

مَا لِبْتُ (mā labisa) Bağlacı:

"Çok geçmeden, hemencecik, yakında" gibi anlamlar veren bu bağlaç çeşitli kalıplarda ifade edilir.

مَا لِبْتُ (mā labisa) + fail + أَنْ (an) + geçmiş zaman fiili
Özne + مَا لِبْتُ (mā labisa) + أَنْ (an) + geçmiş zaman fiili.
لَمْ يَلْبَثْ (lam yalbas) + أَنْ (an) + fiil cümlesi
لَمْ يَلْبَثْ (lam yalbas) + حَتَّى (hattā) veya لَمْ يَلْبَثْ (hattā) veya أَنْ (an) + özne
لَمْ يَلْبَثْ (lan yalbas) + حَتَّى (hattā) veya أَنْ (an) + özne³

وَمَا لِبْتَ حَامِدٌ حِينَ صَارَ بَيْنَ أَهْلِهِ أَنْ سَرَكَ مَاكَانَ فِيهِ 4

Hamid ailesiyle birlikte olunca hemencecik içinde bulunduğu her şeyi unutuverdi.

(1) al-Adnāni, Muhammed, al-Aḥṭā'u al-Sā'ja, 2. Bsk., Maktabat Līb-nan, Beyrut 1985, s.158.

(2) Taymūr, Māhmūd, a.g.e., s.93.

(3) Hasanayn, Ḥamad Tāhir, The Connectors, s.155.

(4) Haykal, Muhammed Husayn, a.g.e., s.29.

على أنَّ الْأُمْرَ بَيْنَ سِيدِي وَبَيْنِي لَمْ يُلْبِثْ أَنْ تَسْرُّ بَعْدَ سَرِّ ١

Ancak efendimle iyi olan aram çok geçmeden bozuldu.

لَمْ يَمْضِ (lam Yamzi) Bağlacı:

"Kısa bir süre sonra, çok geçmeden, yakında hemencecik" gibi anlamlar veren bu bağlaç bir önceki bağlaç gibi değişik kalıplarda ifade edilir.

حتى لَمْ يَمْضِ عَلَى (lam Yamzi 'ala) + zamir, isim + zaman + (hatta) + geçmiş zaman.

عَلَى لَمْ يَمْضِ (lam Yamzi) + zaman + (ala) + zamir, isim + (hatta) + geçmiş zaman.

ولم يمض قليل حتى ألغى "محسن" نفسه بين رفقاء 2

Çok geçmeden Muhsin kendisini arkadaşlarının arasında buldu.

كَادَ (kada) Bağlacı:

"-(a)r ---maz" anlamını taşıyan bu bağlaç aşağıdaki kalıplarda ifade edilir:

a-Geçmiş zaman kipi için:

ما كَادَ (mā kāda) + özne + حتى (hatta) + geçmiş zaman fiili

لَمْ يَكُنْ (lam yakad) + özne + حتى (hatta) + geçmiş zaman fiili

(1) Ḥusayn, Ṭāha, Du‘āu al-Karavān, Dār al-Mārif, Kahire(tarihsiz) s.143.

(2) al-Hakīm, Tavfīk, ‘Avdat al-Rūh, Maktabat al-Adab, Kahire 1983, s.194.

b- Şimdiki veya gelecek zaman:

لَا يَكُار (la yakādu) + özne + حتى (hatta) + şimdiki veya gelecek zaman fiili (1).

وَبَقِيَ فِي أَحْلَامِهِ حَتَّى جَاءَ مِنْ نَادِيهِ لِطَعَامِ السَّحَرِ
مَا كَادَ يَنْتَهِي مِنْهُ حَتَّى رَجَعَ إِلَى غُرْفَتِهِ وَرَجَعَ إِلَى أَحْلَامِهِ²

Kendisini yemeğe çağırınan kişinin gelişine kadar rüyalarıyla (başbaşa) kaldı. Yemeği yer yemez odasına rüyalarına döndü.

ما أن ... حتى (mā an --hatta) Bağlacı:

Bu bağlaç da bir önceki bağlaç gibi " (a)r ---maz" ifadesini verir. Aşağıdaki kalıplarda gelir.

ما أن (mā an) + geçmiş zaman filli + حتى (hatta) + geçmiş zaman fiili.

ما أن (mā an) + şimdiki veya gelecek zaman fiili + حتى (hatta) + şimdiki veya gelecek zaman fiili.

Ayrıca günümüzdedil otoriteleri tarafından kaideye aykırı görülen yukarıdaki أن (an) bulunan yerlerde إن (in)'in kullanılış şekli de yaygındır. Dilcılere göre olumsuzluk ما (mā)'sından sonra gelen إن (in) zayıf kabul edilmiştir. Dolayısıyla أن (an) olması gereklidir (3).

لَكُنْ مَا إِنْ اسْتِيقْظَ فِي الصَّبَاحِ حَتَّى عَادَتِهِ أَفْكَارُ الْمَسَاءِ⁴

Sabahleyin uyanır uyanmaz akşamki düşüncelere daldı.

(1) Hasanayn A., a.g.e., s.155.

(2) Haykal, Muhammed Husayn, a.g.e., s.43.

(3) al-'Adnānī, al-Ağlat, s.30.

(4) Haykal, M. H., a.g.e., s.43.

عَنْمٌ (‘atama) Bağlacı:

"Çok geçmeden, -(a)r -maz" ifadelerinin karşılığı olan bu bağlaç değişik sekillerde kullanılır.

لَا يَعْتَمْ (la ya‘tam an) + حتى (hattā)
لَمْ يَعْتَمْ (lam ya‘tam an) + حتى (hattā)
مَا عَنْمَ أَنْ (ma‘atama an) + حتى (hattā)
يَعْتَمْ أَنْ (ya‘tam an)

دخل حامد مع صديقه و ساعتم أن عدی عنبة الدار
حتى رأى أمامه جماعة من الفلاحين ۱

Hamid arkadaşıyla beraber (içeri) girdi. Kapının eşigidinden adımını atar atmaz bir çiftçi grubuyla karşılaştı.

بِمُجْرِد (bi mucarrad) Bağlacı:

Bu bağlaç da " -ar -maz" anlamını ifade eder.

أشعر بالغرابة بمجرد بعدي عن بيتي ۲

Evimden ayrıılır ayrılmaz hasretlik çekiyorum.

---

(1) Haykal, Muhammad Husayn, a.g.e., s.38.

(2) Abboud, Peter, a.g.e., C.3, s.69.

ÜÇ ÜNCÜ BÖLÜM
ETKİ ETMEYEN BAĞLAÇLAR
HARF OLAN BAĞLAÇLAR

ATIF EDATLARI(BAĞLAMA EDATLARI):

Bunlar; ، (vav), ف (fa), شم (summa), هـ (hatta), أـ (av), إـ (imma), أم (am), يـ (ia), بل (bal) ve لكن (lakin)-den ibarettir.

Atfedilen kelime ile atfolunan kelime arasında hükmde ortaklık yönünden bu bağlaçları iki gruba ayıralım.

- a- Hükmde ortak olanlar: ،، أـ، شـ، فـ، هـ.
b- Hükmde ortak olmayanlar: بل ve يـ 'dir(1).

İki atif edati birlikte kullanılmaz. Örneğin حضر أـمـدـ وـلـكـنـ عـلـىـ شـمـ حـسـنـ مـاـ حـضـرـ أـمـدـ وـلـكـنـ عـلـىـ denmez. İkinci örnekte bağlaç başlangıç edatı olur.

Ayrıca günümüzde aralarındaki nuansa dikkat edilmeden bir atif edatı yerine başka bir edat kullanılmaktadır. Örneğin ضربـتـهـ شـمـ كـنـ cümlesiindeki شـمـ 'nin yerine فـ bağlacı olması gereklidir. Onu dövdüm ağladı. Çünkü dövme işi ile ağlama işi yakın zaman içerisinde olmuştur. شـ'de ise gecikme vardır(2).

، (va) Bağlacı:

Atif edatlarından en çok kullanılanıdır. Mana bakımından iki kelime veya cümle arasında mutlak beraberlik bildirir. Bunu bir örnekle açıklamaya çalışalım. "Tren ve taksi ular" örneğinde trenle taksinin mutlak ulaşmaları belirtilmüştür.

---

(1) Ibn 'Aqil, a.g.e., C.3, s.225.

(2) al-'Adnani, al-Ağlat, s.107.

Aralarında ulaşmada bir öncelik veya sonralık yoktur; hatta aynı anda bir varış da belirtilmemiştir. Bütün bunlar ihtimallerdir. Bağlacın görevi yalnızca trenin yanısıra taksinin de ulaştığını bildirmektedir. Önce tren ya da taksi ulaşmış olabilir(1).

Edat cümlede bir kaç defa tekrarlandığı zaman Türkçeye tercümesinde yalnız bir tanesi söylenir. Diğerlerinin yerine virgül kullanılır. Mütanabbi'nin şu meşhur sözünde olduğu gibi:

الخييل واللليل والسيدا، تعرفنى ، السيف والرمح ، القرطاس ، القلم 2

At, gece, çöl, kılıç, mızrak, kalem, kağıt (hepsi) beni bilir (tanır).

"Ve" anlamın yanısıra " ile, -ip, fakat, ise, de " anamlarına da gelmektedir. حضر على ، حسن " Ali ve Hasan geldiler ", Ali de Hasan da geldi", "Ali ile Hasan geldiler"

ف (fa) Bağlacı:

İsim ve fiilleri birbirine bağlar. Verdiği anlam " hemen sonra, peşinden ve arkasından" şeklinde dir. Örneğin: حا، زيد ف سمير cümlesini "Zeyd ve peşinden Semir geldi", "Önce Zeyd arkasından Semir geldi" ve "Önce Zeyd hemen sonada Semir geldi" şeklinde tercüme edebiliriz. Yukarıdaki örnekten de anlaşılacağı gibi bağlaç, kendisinden sonraki kelimenin aynı işi öncekinden hemen sonra yaptığıni belirtmeye yarar.

---

(1) Hasan, Abbas, a.g.e., C.3, ss.558-559.

(2) Aynı eser, C.3, s.555.

شم تطلع الى وجه الشاعر فالفي قطرات المطر تنحني
من عينيه كالعبارات فتحرك قلبه وسكت فـ ١

Sonra şairin yüzüne baktı (hemen sonrasında) yağmur damlalarının gözünden yaşlar gibi aktığını gördü. Kalbi titredi dili sustu.

Esaş anlamı bu olan bağlacın başka ifade ettiği manalar da vardır. Örneğin "fakat" anlamı içermesi gibi.

قضى بيمنا مروان أمس قضية

فما زادنا سر وان إلا تناهيا 2

Dün Mervan, aramızda bir hükmü verdi; fakat, Mervan bu hükmü ile ancak aramızı actı(bizi birbirimizden uzaklastırdı).

ش (summa) Bağlacı:

İki kişinin aynı işi aralıklı olarak yapmalarında kullanılır. Bu aralık kısa bir zaman birimi olacağı gibi genellikle uzun zaman birimidir. Bağlacın öncesindeki kısım, sonrasında rağmen işi daha önce yapmıştır. Bu bağlaç da ، ve ـ gibi kelimeyi kelimeye ، cümleyi cümleye bağlar. Birincisine örnek: **حضر الطلاب ثم المعلم** Önce öğrenciler(birmüddet sonra da) öğretmen geldi. İkincisine örnek:

القصيدة العربية الشعبية الآن كالقصيدة العربية

القديمة تبدأ بالغزل القليل البسيط المؤثر ثم تنتقل إلى وصف الإبل، والصحراء³

Günümüz Arap Halk Kasidesi, Eski Arap Kasidesi gibi kısa ve basit (fakat) etkili bir gazelle başlar. Sonra deve ve çölün nitelenmesine gecer.

(1) al-Hakīm, Tāvfīk, Usfūrun min al-Sark, Maktabat al-Adab, Kāhire 1977, s.19.

(2) Rížá, 'Áli, a.g.e., s. 226.

(3) Husayn, T., Alvān, 4.Bsk., Dār al-Māarif, Misir 1970, s.40.

- أَرَانِي إِذَا أَصْبَحْتُ أَصْبَحْتُ ذَاهِهِ فَثُمَّ إِذَا أَمْتَنَّتْ أَمْتَنَّتْ غَادِيَا ١

Kendimi, sabahleyin kalktığında sevgi dolu (sonra) akşamleyin yattığında (da) erken yatmış gibi hissediyorum (yorulmamış).

حتا (hattā) Bağlacı:

Atıf edatı olarak kullanımı azdır. Cümlede atıf edatı olusunun alameti; yerine , (vav) bağlacının getirilişinde anlamın bozulmayacağıdır. Bağlacın bulunduğu cümlede kuvvetlidен zayıfa, zayıftan kuvvetliye geçiş anlamı vardır.

Bu bağlaçla bir kelimeyi başka bir kelimeye bağlayabilmek için su şartların bulunması gereklidir.

a-Rağlaçla bağlanılan kelimenin açık isim olması.

b-Bağlaçtan sonraki kelimenin öncesinin bir parçası veya bölgümü olması Bu durum örnekte daha iyi anlaşılacaktır: **قدم الطلاب حتى** **الأول فيهم** Öğrenciler geldi hatta içlerinden birincisi de geldi." cümlesiinde birinci olan, öğrencilerden birisidir. **أكلت النهاية حتى** **قشرت بـ** Elmayı hatta kabuğunu da yedim" cümlesiinde de kabuk elmanın bir kismıdır.

c-Atfolan kelimenin, atfolunduğu şeyden daha üstün veya daha aşağı derecede olması

d-Atfolan kelimenin cümle olmaması gibi şartlar(2).

وحتى كان السيد للبرمج شاعر 3

Kötülükleri çirkin görüp terkettim(attım). Kılıç da mızrağı kötü görüp ona karşı çıktı.

(1) Ibn Hisām, a.g.e., C.l.s.117.

(2) 'Abd al-Tavvāb, R., *Muhāzarat fi al-Nahy va al-Sarf*, Kahire 1981, s. 99.

(3) Rīzā, 'Alī, a.g.e., C.2,s.227.

حتى (hatta) bağlacının cer ya da atif harfi olduğunu nasıl
انلایابیلے‌گیمیزی مشھور ائنکلے بیلرتلیم: **أَكْلَتِ السَّمَكَةَ حَتَّى**
اسما، cümleسینde baliğın başının da yendiğini kasdediyorsak; bu-
radaki **حتى**'yı atif edati kabul edip sonrasındaki kelimenin hareke-
sini üstün okumamız gerekdir. Yok eğer baliğın başını hariç tutuyor-
sak; buradaki **حتى**'yı **إِلَى** (ila) anlamında cer harfi kabul edip son-
rasında kelimenin harekesini de esire okumamız gerekdir.

،ِ(av) Bağlacı:

Türkçemizde "ya da yahut" gibi anlamlar içeren bu bağlaç da
kelimelerle cümleleri birbirine bağlama vazifesini görür.

Değişik kullanım yerleri vardır.

1- İki şeyden birini seçmek için kullanılır.
لتعل خيراً أو لتصمت
Ya iyi şyeler konuş ya da sus. Bu haliyle **إِمَا**, **أَوْ**, **إِمَّا**'nın verdiği
anlamı verir. Daha çok emir fiillerinden sonra bu manayı taşıır.

2- Bir şeyin şüpheli olduğunu ifade etmeye yarar.
مكتاً أَسْبِعَاً، أَسْبِعِينَ
Bir veya iki hafta kaldık.

3- Bir şeyin kapalı (müphem) olduğunu ifade etmede kullanılır.
أَنَا، أَنْتَ عَلَى الْحَدَفِ
Anı, Antt'ü hedefin
Ben mi yoksa sen mi haklısun?

4- Sınıflandırmalarda kullanılır.
الكلمة اسم أو فعل أو حرف
Kelime; ya isim ya fiil ya da harf olur "örneğinde olduğu gibi"(1).

Şu iki şartla **،ِ(av) Bağlacı**, **سَلَ** (bal) ile aynı anlamı içe-
rir: Bağlacın öncesinde olumsuz bir ifadenin geçmesi ve etki edenin
tekrarlanması. Bazı dilciler ise herhangi bir şart ileri söylemeksi-
zin mutlak bir hükmünden dönme anlamında olduğunu belirterek Cerir'in
Hişam b. Abd al-Malik'e söyleditiği şu sözünü delil olarak veriyorlar:

(1) Ya kub, İmil Badi, al-Mucam al-Mufassal fî al-Luğâ, C.1, s. 206.

- مَاذَا تَرَى فِي عِيَالٍ قَدْ بَرِّمْتُ بِهِمْ لَمْ أَخْصِ هَذِهِمْ إِلَّا بِعَدَادٍ ؟
أَوْ لَا رَجَاءُكَ قَدْ فَقَلَّتْ أُولَادِيٌّ كَانُوا شَيْئَنِينَ أَوْ زَادُوا نَمَائِيَّةً

Ancak sayma işini beceren bir kişiye sayılarını saydırabil-
diğim, beni yoran ailem (çoluk çocuğum) hakkında ne düşünüyorsun?
Senden umudum olmasaydı; sayıları 88 kadar olan çocuklarımı öldür-
türdüm.

Bağlacın L anlamını taşıyabilmesini, Basra ekolu dilcileri mümkün görmemektedirler(2).

لِمَّا (imma) Bağlacı:

Bazı dil bilginleri لَيْلَى 'e benzeterek, atıf edatı kabul etmişlerdir. İkişi de aynı manaya gelmektedir. Atıf edatı olmadığını ileri sürenler, لَيْلَى, (va imma) şeklinde iki atıf edatının birlikte gelmesini gerekçe göstermişlerdir.

، اما gibi "ya, ya da, yahut" anımlarını içermesinden dolayı ikinci bağlacın birbirinin yerine kullanıldığı görülür. الكلمة اما اسماً، اما فعل، اما حرف، Kelime, ya isim ya fiil ya da harftir. gibi değişik kullanım yerleri vardır. Örneklerde görülecektir(3):

Ya matematik ya da tıp öğren(secme).
تعلم إما هندسة وإما طبًا

(1) Ibn Ḥikīm, a.g.e., C.3, s.225, Ibn Hisām, a.g.e., C.1, s.64.

(2) Ibn al-Anbārī, *al-İnsaf fī Masa'il al-Hilaf Bayn al-Basriyyin va al-Kūfiyyin*, 1-2, Dār al-Fikr (tarihsiz), C.2., s. 478.

(3) Rízā, 'Alī, a. g. e., c. 2, s. 230.

أُم (am) Bağlacı:

Üç türlü kullanımı vardır:

1- İki şey arasında eşitlik kurmada. Bu çeşit أُم (am), eşitlik hemzesinden sonra kullanılır. Bu hemzeden önce de genellikle şu kelimeler veya cümleler bulunur: سوا (savaun), يستوى (yastavi), لبيت شعرى (layta şari), سيان (siyyana), لا أدري (la adri), ما أبالي (ma ubali), لا يعننني (la ya nini)⁽¹⁾. "İster ---- isterse" anlamını taşır.

أعلى في الدار أم خالد Ali mi yoksa Halit mi evdedir? Burada da "yoksa, ya da" gibi anımlarını taşır.

Bu iki kullanım muttasıl أُم denir.

3- بـ (bal) anlamında kullanılması. Buna da munkatı أُم denir.

هل يستوى الاعمى والبعمير أم هل يستوى الظلمات والنور²

Görenlerle görmeyenler bir midir? Yoksa; karanlıklarla aydınlıklar bir olur mu?

Günümüzde daha çok سوا (savaun) dan sonra kullanılan أُم ile birlikte bazan كان (kana) fili de bulunur.
أحب الشعر سوا، أكان قد يسا أم حدثا Eski olsun yeni olsun şiri severim.
Bazan da cümlede سوا (savaun) kullanılmayabilir:
أحب الشعر العربي حديث كان أم قد يسا Eski olsun yeni olsun Arap şirini severim.

(1) Abd al-Salām Muhammād Ḥarūn, al-Asālib al-īnsāyya fi al-Nahv al-Ārabi, 2. Baskı, Maktabat al-Hāncī, Kahire 1979, s.121.

(2) Abd al-Tavvāb, Ramazān, a.g.e., s.100.

Ayrıca eşitlik hemzesinin yanlış kullanıldığı da görülmektedir: Örneğin سوا أكان الخطيب مهندساً أم طبيباً cümlesinde hemze, mühendisle doktor arasında denkliği sağlamak için kullanılmıştır. Dolayısıyla biri mutlaka hemzeden sonra gelmesi gerekir. سوا أمهندساً كان الخطيب أم طبيباً Nişanlı ister mühendis olsun isterse doktor ....(1)

لا (la) Bağlacı:

Olumlu bir cümleden sonra gelip bu cümledeki hükmü olumsuzla çevirir. Bu anlamı ifade etmesi için bazı şartların oluşması gereklidir: a- Atfedilen kısmın cümle olmaması. b- Öncesinde olumlu bir cümlenin (basit, emir, nida) bulunması. c- Başka bir atif edatıyla birlikte gelmemesi. d- Öncesiyle sonrası mana yönünden birbiri ile ilgili olması(2).

الصيد لمن يصيده لا لمن يشيره

Av avlayanındır avi kaldırının değildir.

Kufeliler, ليس (laysa)'nin لا (la)'nın yerinde kullanıldığı خذ الكتاب ليس القلم Kitabı al, kalemi değil(3)

(1) al-Adnānī, al-Aḥṭā'u, s.19.

(2) Ya'kub, İmil Badi', al-Mu'cam al-Mufassal, C.2, s.1044.

(3) al-Ğalāyīnī, a.g.e.a., C.3, s.251.

لـ (bal) Bağlacı:

İki türlü kullanımı vardır:

1-İstidrak anlamında: Yani, bağlacın öncesindeki kısma ters bir hükmün sonrasına verilmesi. "Tersine, Bilakis, aksine" anımlarını taşır. لا تماحب الأئمـاـر، بل الآخـيـار Kötü kimseleri dost edinme aksine iyi kişileri dost edin.

2- Izrab için, yani bağlacın öncesindeki hükmün sonrasına verilmesi. "Yok, hayır" gibi anımlar verir. أكـثـبـ بـسـالـةـ بـلـ الـأـخـيـارـ سـرـقـيـةـ Bir mektup yok bir telgraf yaz(1).

Bağlacın bundan başka anımları vardır. Atif edati olmasının iki şartı vardır. Atfolunan kısmın cümle olmaması ve bağlacın öncesindeki kısmın olumlu veya olumsuz emirle olumsuz düz cümle olması gereklidir(2). Bağlacın sonrasında cümle gelirse atif edati olmaktan çıkar; başlangıç edati olur.

ولم ينتظر الفرنسي جوابا من صاحبه بل جذبه

إلى مظلة قهوة القريبة 3

Fransız, arkadasından bir cevap beklememi. Aksine O'nu yakındaki bir kahveye çekti.

Bazan öncesinde bir لا (la) bulunur.

- وَجْهَكَ الْبَدْرُ، لَا، بَلِ الشَّشْ لَوْلَمْ يُقْضَ لِلشَّفَنْ كَشَفَهُ أَوْ أَفْوَلُ 4 -

Yüzün ay gibidir, hayır bilakis batmayan ve tutulmayan güneş gibidir (batması ve tutulması olmasaydı güneş gibi olurdu).

(1) 'Abd al-Tavvāb, Ramaḍān, a.g.e., s.102.

(2) al-Dakr, a.g.e., s.88.

(3) al-Hakīm, Tavfīk, Uṣfir, s.20.

(4) al-Ğalāyīnī, a.g.e., C.3, s.249, Ibn Hisām, a.g.e., C.1, s.113.

لَكِنْ (lakin) Bağlacı:

لَا (la) bağlacının aksine olumsuz düz veya soru cümlelerinden sonra gelerek öncesindeki hükmü bozarak ters bir hükmü sonrasında verir(1). Bu bağlacın atif edati olabilmesi için üç şartı vardır: Atfolunan kısmın cümle olmaması, '(vav)'la birlikte gelmemesi ve öncesinde olumsuz düz veya emir cümlesi olması gereklidir. Bu şartlar gerçekleşmezse bağlaç atif edati olmaktan çıkar, başlangıç edati olur. Dolayısıyla bağımsız olur(2). "Ama, fakat, nevarki" gibi anlamlar ifade eder. لَا يَقُمُ خَالِدٌ لَكَنْ أَحْمَدٌ Halit kalkmasın ama Ahmet kalksun.

Başlangıç edati olan لَكِنْ (lakin)'e örnek olarak al-Ahtal'ın şu sözünü verebiliriz:

إِنَّ ابْنَ وَرْقَاءَ لَا تَخْشَى بَوَادِرَهُ

لَكَنْ وَقَائِعَهُ فِي الْحَرْبِ تَنْتَظِرُ 3

Şüphesiz Ibn Varka'nın anı davranışlarından korkulmaz; fakat, savaşta kendisinden bazı girişimler, saldırular beklenir.

---

(1) Rıza, Ali, a.g.e., C.2, s.229.

(2) Ya'kub, İmil Badi, al-Mu'cam al-Mufassal, C.2, s.1081.

(3) al-Ğalayıñı, Mustafa, a.g.e., C.3, s.250.

MEVSUL İSİMLER:

Manası kendisinden sonra gelen cümle ile açıklanan ve bu cümleyi başka bir cümle'e bağlayan müphem(kapalı) kelimelerdir. Bu açıklama iki türlü olur; Düz cümle veya cümle'e benzeyen ifadeler. Bu ikisine sıla cümlesi denir. Bu kelimeler, çoğu kez Türkçe'de "ki bağlacı, sonra gelen cümle(sıla) de yan cümlecisin yerini tutmaktadır.

Müsterek(ortak) ve Hass(özel) olmak üzere iki kısma ayrılır. Ortak, yani eril, disil, tekil, ikil ve çoğulları için ayrı şekiller bulunmayan hepsinin yerine tek bir ifade kullanılan kelimelerdir. Bunlar: مَا (mā), مَن (man) ve أُيْ (ayyu)'dan ibarettir. Bunların dışındaki mevsul isimlerin eril, disil, tekil ve çoğulları için ayrı şekilleri vardır. Bunlara da özel mevsul isimler denmektedir.

Mevsul isimler, kendisinden sonra gelen bir sılaya, aid zamirine ve i rabta bir yere gerek duyarlar. Sıla cümlesi fiilden(cümle) olabileceği gibi, sıbh cümleden de olabilir.

a- Cümle oluşu: Bu cümlenin bir haber taşıması, muhatap tarafından bilinmesi ve mevsul isme dönen açık veya gizli bir ait zamiiri taşıması gereklidir. إقرأ الكتاب الذي يفيدك Sana faydalı olan kitabı oku.

b- Sıbh cümle oluşu: Üç kısımdır: 1-Yer zarfı oluşu جا، الذي عنده
جا، الذي في البيت. Yanındaki geldi. 2- Car ve mecrur olması موجود
Evde olan geldi. Zarf ve car-mecrur, استقر (istakarra) (mavcudun)
(sabitun) gibi bir fiille ilgilidir. 3- Açık bir sıfat oluşu جا، الفائز Kazanan geldi(1).

Sıla cümlesinde üç şart aranır: 1- Bir haber ifade etmesi, yani talep ve inşa cümlesi olmaması: جا، الذي اضربه veya

---

(1) Ya'kūb, İmil Badi', A., M., a.g.e., C.1, ss.126-127.

جاءٌ إِنَّمَا الَّذِي لَيْتَ قَائِمًا denmez. 2- Taaccub(şاشma) anlamı ifade etmemesi. جاءٌ إِنَّمَا الَّذِي مَا حَسِنَه denmez. 3- Öncesindeki bir cümlede gerek duymaması: جاءٌ إِنَّمَا الَّذِي لَكُنَّه قَائِمًا denmez(1).

Sıla cümlesinde mutlaka mevsul isme dönen bir zamır bulunur. Bu zamire, ait(ilgi) zamiri denir. Gizli veya açık olabılıp her yönü ile edatlara uyarlar. Fakat ortak mevsule dönen ait zamirinde iki durum sözkonusudur: Lafiza uyularak bütün durumlarda tekil ve eril kılınması ve manaya uyularak mevsul eril ise ait de eril, tekil ise ait de tekil, çoğulsa ajdin de çoğul kılınması.

Eğer bir karışıklık söz konusu değilse mevsule dönen ait zamiri hazfedilebilir(düsürülebilir).

Bu bağlaçlar da diğerleri gibi başlı başına bir anlam taşımayıp kendilerinden sonraki cümleye ek anlam katarlar. Bu anlam, bağlacı dönen ilgi zamirinin cümledeki konumuna göre değişir. Nesse durumunda ise bağlaç sonrasındaki fiile " -gı, -gu, -ğı, -ğu " eklerini, özne durumunda:"-en, -an " eklerini ve şibh cümleler yani car-mecrur ile zarf durumunda ise " -ki " ekini eklerler(2).

الذى (allazi) ve التى (allati) Bağlaçları:

Akıl sahibi veya akıl sahibi olmayan kelimeleri açıklamada kullanılır. الـذى eril ve tekil için التـى dişil ve tekil için kullanılır. İkil ve çoğulları için değişik kalıplar vardır:

الـذىـالـذينـالـذانـ (allazani-allazayni): eril-ikil.

الـتـىـالـتـينـالـلـتـانـ (allatani-allatayni): dişil-ikil.

الـذـىـالـذـينـ (allazina): eril-çoğul.

(1) Ibn 'Akīl, a.g.e., C.1, s.154.

(2) Akdağ, Hasan, a.g.e., s.26.

اللواتي - الالائى - اللاتى (allati-allâ i-allavatî): dışıl-çögüllə.
الالولى (alulî) : eril-dışıl-çoğul.

الذى على باله بال ما ينام الليل 1
Düşünce ve keder içerisinde olan kişi gece uyuyamaz.

من (man) Bağlacı:

Akıl sahipleri için kullanılır. Anlamı yerine göre "-ki o (onlar), -an, -diğι, -ecegi, -ecek, -mis" gibi ifadelerdir.

إِنْ شَرُّ النَّاسِ مَنْ يَبْسُمُ لِمَ حِينَ أَلْقَاهُ وَإِنْ غَبَتْ نُسْنَمُ 2

İnsanların en kötüüsü, karşılaşlığında bana gülen arkamdan (da) bana söven kişidir.

العاقل من أمسك لسانه Akıllı kişi diline sahip olandır.

أَيْ (ayyu) Bağlacı:

Cümledeki konumuna göre üç harekeyi de alabilen bir bağlaçtır. Anlamı, vereceğimiz örneklerle anlaşılmaktır:

إِصْطَفَ مِنَ الْأَمْدَقَاءِ أَيْهُمْ أَخْلَصَ قَلْبًا 3
Arkadaş olarak samimi olanları seç.

إِذَا مَا لَقِيتَ بَنِي مَالِكٍ

فَسَلِّمْ عَلَى أَيْهُمْ أَنْفَقَ 4

Bani Malik(Malik oğulları)'le karşılaşırsan içlerinden iyi olanlara selamımı söyle.

- (1) Mubayyiz, Muhammed İd, al-Hikam va al-Amsâl, Dâr al-Sâkâfa, Katar 1986, s.50.
- (2) Hasan, 'Abbas, a.g.e., C.1, s.352.
- (3) İbrâhîm, 'Abd al-'Alîm, a.g.e., s.239.
- (4) Ya'kub, İmil Badî', Mu'tcam al-I'râb va al-Imlâ, Dâr al-Ilm li al-Malâyîn, Beyrut 1986, s.107.

ما (mā) Bağlacı:

الذى (allazi) gibi akıl sahibi olan ve olmayanlar için kullanılır. Cümlede yerine göre nasb(üstün), raf (ötre) ve cer(kesre) mahallinde sukün üzerine mehnidir.

Yerine göre; " -an, -diğι, -ecegi, -mis, -ecek " gibi anımlar verir.

فَإِنْ كُنْتَ لَا تُسْطِيعُ دَفعَ مَنْتِي فَدَعْنِي أَبَدِرْنَهَا بِمَا مَلَكْتُ يَدِي ۱ .

Eğer ölümümü engelleyemeyecesen; bırak gücümün yettiğini yapıma.

مَنْ تَدْخُلُ فِيمَا لَا يَعْنِيهِ سَعْيًا لَا يُرْضِي ۲

Kendisini ilgilendirmeyen bir işe karışan arzu etmediği şeyler duyar.

خَيْرُ الْكَلَامِ مَا نَاسِبُ الْحَاجَةِ ۳

Sözün iyisi yerinde söylenendir.

---

(1) al-Zavzani, a.g.e., s.157, Tarafa'nın muallakasından.

(2) İbrāhīm, 'Abd al-'Alīm, a.g.e., s.333.

(3) Aynı eser, s.273.

SART BAĞLAÇLARI:

Etki etmediği için diğerlerinden ayrı olarak ele aldığı-mız bu bağlaçlar; لـ (lav), لـ لـ (lavlā), إـ زـ (iza), أـ مـ (ammā) ve لـ مـ (lamma)'dan ibarettir. Sibavayh'in de aralarında bulunduğu Basra ekolu dilcileri, كـ يـ فـ (kayfa) ve أـ يـ آـ نـ (ayyāna)-yi da etki etmeyen şart bağlaçlarından kabul etmişlerdir(1).

لـ (lav) Bağlacı:

Şart anlamı içeren bu bağlacın iki türlü kullanımı vardır:

1-Mazi (geçmiş zaman) de kullanılışı. Geçmişte olmamış fakat olması tavsiye edilen ya da olmadığından dolayı serzenişte bulunulan bir düşüncenin ortaya atılmasında kullanılır.
لـ عـ طـ فـ تـ عـ لـ الـ فـ رـ اـ لـ لـ سـ حـ بـ هـ Fakirlere yakın ilgi gösterseydiniz sevgilerini kazanırdınız." cümlesiinde de görüldüğü gibi yakın ilgi gösterilmemiş; dolayısıyla sevgileri de kazanılmamıştır.

Anlamı, " -seydi, eğer/şayet ---miş olsaydı " şeklinde geçmişte şart bildirir.

لـ'in cevabı ya geçmiş zaman fiili ya da لـ (lam) veya لـ (mā) ile olumsuz muzarı fiil olur. Cevabı olumlu olursa genelde لـ (lam) bitişir. Fakat, لـ (lam) ile olumsuz olduğu zaman cevaba لـ (lam) bitişmez.   لـ وـ قـ اـ مـ زـ يـ دـ لـ يـ قـ عـ مـ Eger Zeyd kalksaydı Amr kalkmadı örneğinde olduğu gibi لـ (mā) harfi ile olumsuz olduğunda ise genellikle cevaba لـ (lam) bitişmez. (2).

---

(1) Zayf, Şavki, Taysir al-Nahv al-Ta'limi Kadiman va Hadisan, Dār al-Mārif, Kahire 1986, s.137.

(2) Ibn 'Akkīl, a.s.a., C.4, s.51.

b-Muzari (şimdiki veya gelecek zaman)'de kullanımı: Bu haliyle bağlaç, etki eden şart bağlaçlarından إن (in) gibidir. Ondan farkı bunun etki fonksiyonunun olmayışıdır.
لِيَخْنُ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا
Şayet terk ederlerse korksunlar(1).

Genelde kullanım şekillerini şematik olarak şöyle verebiliriz:

لو + olumlu geçmiş zaman fiili + ل + olumlu geçmiş z.f.
لو + olumlu geçmiş zaman fiili + ل+ا + olumlu geçmiş z.f.
لو + olumlu geçmiş z.f. + لم + muzari (şimdiki veya gelecek zaman fiili)

لو bağlacının diğer şart bağlaçlarından farklı kendisinden hemen sonra أن (anna) ile başlayan isim cümlesinin gelişidir. den sonra fiil gelmesi gerektiğinden gizli bir fiil (ثبت sabata) takdir edilmiştir. أن (lav sabata anna) şeklinde. Zahrahî, أن'nin haberinin fiil olması gerektiğini ileri sürmüştür(2)

ولو أن ما أسمى لأننى معيينة

3 كفاسى (ولم أطلب) قليل من العار

Benim çabalarım en düşük seviyedeki bir geçim için olsayıda -istemediğim halde- az bir mal bana yeterdi.

Kendisinden önce , gelmesi halinde daha önce geçen (in)'de olduğu gibi bağlaç, şart bağlacı olmaktan çıkar; vâsl(ulama) edati olur. Cevaha gerek duymaz. Bu konumda bağlaç, öncesine farz, sonrasına ehemmiyetsizlik ve çaresizlik anlamı katar."-se de, --olsa bile " gibi anlamlar verir! الفريب أعمى ولو كان بصير!

Garip kişi, gözü görse de kördür.

(1) al-Sî'irdî, Hâfiż Camîl b. al-Hâc, a.g.e., s.73.

(2) 'Abd al-Rahmân, Muhammad Gâlib, al-Tarkîb fî al-Mufradât ve al-Adâvât, Kahire Üniversitesi, Dâr al-Ulûm Fakültesi (Basılmamış Mastır Tezi) No:348, Kahire 1981, s.652.

(3) Ibn Hisâm, a.g.e., C.1, s.255.

لولا (lavla) Bağlacı:

Bu bağlaç لولا gibi iki cümleyi birbirine bağlar. Şart cümlesi müsbet cevap cümlesi ise menfi (olumsuz) anlam içerir. لولا (lavmā) bağlacı da لولا gibidir. Bu iki bağlaç yalnızca isim cümlesinin başında gelirler. Fakat genellikle haber موجود (mavcud) şeklinde gizlidir. Örnek : "لولا النيل لكان مصر صحراء" Nil olmasiydi; Misir çöl kalirdı.", "Nil olmamış olsaydı Misir çöl kalirdı." Örnekte de görüldüğü gibi şartı; ya olumsuz şartın hikayesi ya da olumsuz (mişli) geçmişin şartı, cevabı da olumsuz geçmiş zamanın hikayesi şeklindedir. Bu bağlacın cevabına genellikle لـ (lam) bitişir.

"لولا ذكرى مولاي ما مددت لتك سدى
Efendimin hatırlası olmamış olsaydı sana elimi uzatmadım."

إذا (iza) Bağlacı:

Şart manası içeren gelecek zaman zarfı olur. Bu bağlaçla yapılacak olan iş şartta bağlanır.

Bu bağlaç sonrasında her zaman şart ve cevap olmak üzere iki fiil gelir. Şart fiili genellikle mazi olur. Cümledeki konumu; şart cümlesine tamlanarak cevap cümlesinin zarfı olur. Kendisinden sonraki kısım ise, muzaaf ileyh (tamlayanı)'i olur.

Anlamı aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere yerine göre "-dığında, -diği/-eceği zaman, -ince, -mı, -de, -ise" anlamlarından birini verir.

إذا طرق الحظ بابك فسارع لاستقباله

"(Bir gün) şans kapını çalarsa, onu karşılamada acele et"

(1) Mahfuz, Nacib, Malhamat al-Harafis, Maktabat Misr, Kahire, 1977,
s. 29

إذا كان الكلام من فضة فالسکوت من ذهب 1
"Söz gümüşse sükut altınıdır." 2

Görüldüğü üzere bağlaç sonrasında şart fiili, şekil yönünden mazi gelmesine rağmen anlam yönünden gelecek zaman ifade eder.

Bu bağlaçtan sonra iki fiil gelir demistik. Bazan şekil olarak fiilin dışında bir kelime geldiği görülür. ل (lav)'de de gördüğümüz üzere bağlaç sonrasında fiil gizli kabul edilir.

إذا أنت لم تتعص للهوى قادك الهوى

"Sen arzuna sahip olmazsan o sana sahip olur."

Bazan da kendisine ل (mā) bitişir. لازما (izāma) şeklinde. Bağlaç bu haliyle de aynı anlamı içerir.

Günümüzde 'إذا'nın cevabının başında bazan ل (lam) bitirilmektedir. Bu yaygın hatalardandır. Örneğin: إذا اغتنمت سرعة لـ مار علىك محظوظ كبير denmez⁽²⁾.

إِذَا قَامَتَا تَضَوَّعَ الْمَسْكُ مِنْهَا نَسِيمَ الصَّبَّابِيَّ جَاءَتْ بِرِيَا الْقَرَنْفُلِ ٣

"O ikisikalktıklarında kendilerinden misk kokusu yayılır. Saba rüzgarı (o) karanfil kokusunu (taşıyarak) getirir."

(1) Mubayyiz, M. I., a.g.e., s.30.

(2) *ibrāhīm*, 'Abd al-Ālīm, a.g.e., s352.

(3) al-Zavzani, a.g.e., *Imr al-Kays' in muallakas*, s. 82.

أما... ف... (amma ... fa...) Bağlacı:

Şart, açıklama ve kuvvetlendirme anımlarını taşıyan bir bağlaçtır. Gramerciler tarafından ف (fa) ile birlikte kullanıldığı için şart bağlacı kabul edilmiştir. Fakat, bunun için ف yeterli değildir diyen Şavki Zayf, bağlaçtan sonra iki cümle gelmesi gerekirken bir cümle geldiğini belirterek ف 'nın cümleyi kuvvetlendirme için kullanıldığını ileri sürmektedir. Örneğin: "زید زامب" Zeyd gidiyor." cümlesinde gitme işini kuvvetlendirmek istediğimizde أما زيد فنامب " أما زيد فنامب" Zeyd (kesin) gidiyor." şeklinde ifade ederiz(1).

Cümledeki konumu söyledir: أما + mübteda + ف + haber. ف 'nın mutlaka haberin başında olması gereklidir. أما ف ile أناnın arasına mübtedadan başka bir şey girmemesi gereklidir(2).

أما الطفل الذى كان في يومئذ فكأنما دعى كل ذلك ليحمل هذه الرسالة ويؤديها إلى الرجل الذى يجئ فيه من بعد ، 3.

" Sanki o gün çocuk, bütün bunlarla beraber bu görevi üstlenip ve onu kendisinden sonra gelecek kişiye iletmekle görevlendirilmişti."

Eğer açıklama (cevap) cümlesinde geçişli bir fiil bulunur ve nesnesi zikredilmemişse ona giden bir zamir fiile bitişik olarak gelmesi gereklidir.

قابلت صديقى أما صديقتنى فلم أقابلها

" Erkek arkadaşımla karşılaştım; fakat, kız arkadaşımıyla karşılaşmadım.

(1) Zayf, Şavki, Taysîr al-Nahv, s.137.

(2) Buhayrî, Saîd Hasan, Fi Tahâlîl al-Cumla al-‘Arabiyya, Maktabat al-Hurriya, Camî‘at ‘Ayn Şams, Kahire 1985, s.64.

(3) al-Râfi‘î, Muştafa Şâdîk, Wahy al-Kalam, Dâr al-Mârif, Misr 1982, C.1, s.34.

لَمَّا (lammā) Bağlacı:

Kendisinden sonra mazi fiillerden oluşan şart ve cevap fiilleri gelir. Cevap cümlesinin gerçekleşmesi şart cümlesinin gerçekleşmesine bağlıdır. İbn Mâlik kendisinden sonraki kısmın fiil cümlesi olması gerektinden dolayı bağlacın إِذ (iz) anlamında olduğunu ileri sürmektedir(1).

Bağlacın anlamı, aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere, " -inca, -dığında, -vakit, zaman " gibi ifadelerdir.

فَلَمَّا بَلَغْتَ دَارَهَا أُوتَ إِلَى غَرْفَتِهَا 2

" Eve varınca odasına sigındı(kapandı)."

فَلَمَّا عَرَفَتُ الدَّارَ قَلَتُ لِرَبِّهَا : أَلَا أَنِّي صَبَاحًا أُتَاهَا الرَّبْعُ وَاسْلَمَ 3 :

" Evi tanıyarca odasına söyle dedim(seslendim): " İyi sabahlar ey oda, rahat ve esen ol."

كَلَّا (kullama) Bağlacı:

كل(kull) ile mastar لـ (mā)'sının bileşiminden oluşan olup diğer şart bağlaçlarında olduğu gibi şart-cevap adı altında iki fiilden önce gelir. Bu fiiller daima geçmiş zaman belirtirler. Genelde dilcilerin ortak görüşü كَلَّا 'nın şart bağlacı fonksiyonunda bulunan zaman zarfi olduğunu söylüyor. Görevi önüne gelen şart-cevap fiillerinin tekrarlanmasılığını sağlamaktır(4).

Cümledeki konumu, muzaaf olup şart fiilinin mastara dönüştürülmüş şeklini cer eder(kesre okutur). Kendisi de cevabın zaman

(1) Abu al-Makārim, 'Ali, a.g.e., s.265.

(2) Husayn, Tāha, Sacarat al-Bus, s.25.

(3) al-Zavzānī, a.g.e., Zuhayr b. Abi Sulmā'nın muallakası s.180

(4) 'Abd al-Rahman, M. G., a.g.e., s.176.

zarfı olup harekesi üstün olduğu kabul edilir.

كُلَّمَا تَعْلَمَ الْإِنْسَانُ إِنْسَمْتَ آفَاقَ مَعْرِفَتِهِ

"Kişi Öğrendikçe bilgi dünyası genişler."

كُلَّمَا إِزْدَادَتْ مَعْرِفَةً بِالنَّاسِ إِزْدَادَتْ حِبَّاً لِكَلْمَبِيِّ ۱

"İnsanları tanıdıkça köpeğime olan sevgim arttı."

Aynı cümlede **كُلَّمَا** 'nın iki defa kullanılması yaygın olan hatalardandır. Örneğin **كُلَّمَا ارْتَفَعَ شَمْنَبَهْ** denmez. (2)

كيف (kayfa) Bağlacı:

Lafız ve manada bir olan iki fiili bağlamada kullanılır. Bağlaç esasen hal zarfıdır. Şart anlamı içerdiginde, "nasıl ... ise" gibi bir anlam ifade eder. Şartla cevabın uygunluğu bakımından diğer şart bağlaçlarına benzemez. Bu şekilde kullanımı azdır. Çok kez sonuna zait bir **مَا** (*mā*) getirilir. Bağlaç bu haliyle önlerine geldiği iki fiili cezmeden (sakin okutan) bağlaçlar sınıflına girer(3). Bu konuda bkz. burada s.34.

كيف تكتب أكتب **"Nasıl yazarsan ben de (öyle) yazarım.**

Ancak Anlamında Kullanılan **انما** (innama) Bağlacı:

ان ve **لـ** 'dan müteşikkil bir bağlaçtır. **لـ** ile aynı anlama gelmektedir. Arap dilinde **ان** ve **لـ** 'ye bitişen harfi, kaffe(etkiyi kaldırın) **لـ**'sı olarak adlandırılmaktadır. Zait olarak gelen bu **لـ** etki etmesini engeller ve yalnızca isim

(1) İbrâhim, 'Abd al-'Alîm, a.g.e., s.279 Barnard Shave'nin sözü.

(2) Aynı eser, s.272.

(3) İyâb Abd al-Cavâd 'Atâ, Hurûf al-Mâani, Dar al-Manar, Kahire 1985, s.180.

isim cümlesinin başına gelirken, fiil cümlesinin başına gelmesini de sağlar. Örneklerde geçmeden anlamına değinelim: Ancak, yalnızca, sadece, ama, fakat, lakin, yine de, bununla beraber, aksine, tersine, bilakis, daha doğrusu gibi manaları içerir(1).

... مَأْتَ إِلَّا طَالِبٌ مَا مَأْتَ طَالِبٌ =
"Sadece sen öğrencisin."

إنما المدق منجاة "Sadece doğruluk, kurtuluş (yolu) dur.

Hal Manası Veren , (vav) Bağlacı:

Dilciler tarafından hal vavı olarak adlandırılan bu bağlaçtan sonra isim veya fiil cümlesi yer alır. Yerine bir zarf olan (iz)'in gelebildiği bir bağlaçtır. Örneğin: جئت "Güneş batarken geldim." cümlesinin yerine جئت "an nūṣṣar ṭafīb" cümlesini getirdiğimizde anlam değişmez.

Sonrasında geçmiş zaman fiili kullanıldığından olumların başında قد (kad) olumsuzların başında ise ل (mā) bulunur. Geçmiş zaman dışındaki fiillerde de olumlarda normal, olumsuzlarda da ل (lā) veya لم (lam) bulunur.

Yerine göre, -ken, -diği esnada, -diği halde gibi anımlar verir.

الرجاجة تموت وعینها بالمريلة 2

"Tavuk, gözü çöplükte olduğu halde ölürl"

مشيت وأنا أصر بفمي ، وأنزلي 3

"İslık çalarak ve mirıldanarak yürüdüm."

(1) Çögenli, M.S., K.M., Ş.Y., a.g.e., s.16.

(2) Mubayyiz, Muhammad 'Id, a.g.e., s.141.

(3) al-Hakīm, Tavfīk, Himār al-Hakīm, s.11.

ج (iz) Bağlacı:

Eşasen bir harf olan bu bağlacı anlam bütünlüğünü açısından sebep bildiren bağlaçlar arasında aldık. Bkz. burada s.75.

Ansızın, Birdenbire, Bir de Ne Göreyim Anlamlarındaki Bağlaçlar:

Bu anlamı ifade eden bağlaçlar aşağıdaki şekillerde gelir:

..... إز ..... + بینما .....

..... إز ..... + بینا .....

İsim cümlesi + فیذا ..... ب .....

Vereceğimiz örneklerde daha iyi anlaşılacak bu bağlaçlar, yerine göre, birden(bire), aniden, bir de ne göreyim(görsün), -derken ansızın, -ıp dururken birden ...(oldu) gibi anlamlar verir.

بینما أنا كذلك إز أنسبني صوت 1

" Ben bu durumda iken, ansızın bir ses beni irkiltti."

بینما هو في هذه الخواطر والمعواطف إذا رجل مريض دخل عليهم 2

" O bu duygular ve düşünceler (aleminde) iken, ansızın hasta bir adam içeri girer."

Bu ifadede kullanılan kelimeleri detaylıca ele almak isterek; بین (bayna) zaman zarfına ل (elif) ve م (ma) harflerinin bitişmesi onun bir kelimeye tamlanmasını engellemesinden dolayıdır. Bu iki harf zayıttır(3).

(1) Taymūr, Mahmūd, a.g.e., s.98.

(2) al-Hakīm, Tavfīk, 'Avdat al-Ruh, s.174

(3) Abū al-Makārim, Ali, a.g.e., s.257.

veya بَيْنَا dan sonra şart cümlesine benzetebileceği-miz şart ve cevap cümleleri gelir. Şart cümlesi 'ye tamamadan dolayı mecrur kabul edilir. Cevap cümlesi de إِذْ (iz) ve-la إِذَا (iza) ile başlayan bir cümledir.

إِذَا (iza)'ya bileşik olarak gelmesi gereken فَ (fa) hakkında değişik görüşler ileri sürülmüştür. Kimine göre kuvvetlen-dirme için gelmiş zait bir harf, kimine göre sonrasındaki cümle ile öncesindeki cümleyi bağlar. Bir başkasına göre de şart cümlelerinde cevap cümlesinin başında bulunan فَ (fa)'nın fonksiyonunu taşırlı).

Günümüzde bu ifadede فَ (fa)'nın kullanılmadığı görüle-bilmektedir. Örnek:

وَغَرَقَ فِي التَّفْكِيرِ وَغَرَقَتْ قَبْعَتُهُ فِي السَّمَاءِ حَتَّىٰ فَاضَ
فَسَالَ عَلَىٰ وَجْهِهِ ..... وَإِذَا صَوَتْ خَلْفَ ظَهْرِهِ سَمِيعٌ بِـ^١

Sonra düşünmeye daldı. Şapkası da yağmur sularına gömülü-dü ve fışkırap yüzüne akmaya başladı. Ansızın arkasından ona seslenen bir sesle irkildi.

---

(1) Abū al-Makārim, ‘Alī, a.g.e., s.257.

(2) al-Hakīm, Tavfīk, Uṣfūr Min al-Sark, s.19.

İ S İ M O L A N   B A Ğ L A Ç L A R

ÜSTELEME BAĞLAÇLARI:

İki unsurdan biriyle ötekini pekiştiren bağamlara denir.
Artırıcı bir karşılaştırma vardır(1).

أيضاً (ayzan) Bağlacı:

Yerine göre, -de, da, dahi, ayrıca anlamlarının karşılığı olan bu bağlaç, آض (aşa) fiilinin mefulu mutlakı olup mastardır. Ancak birbirine uygunluk gösteren iki şey arasında kullanılır. Örneğin sadece جاء, زيد أيضاً veya جاء, مات أيضاً denmez(2).

Bazan başında bir , olduğu halde kullanılmaktadır. Bunu bir de, ayrıca şeklinde tercüme edebiliriz. Örnek:

، هناك أيضاً بعض الم مشروعات لتحويل مياه البحر المالحة إلى مياه عذبة 3

Ayrıca orada denizin tuzlu suyunu tatlılaştıracak bazı projeler de mevcuttur.

كذلك (kazalika) Bağlacı:

Yukarıdaki bağlaçla aynı anlamı tasimasının yanısıra, yine, aynı şekilde, böyle(ce), nitekim manalarını da içerir. Ayrıca, كذا (kaza) ve كذلك (va kazalik) şeklinde de aynı anlamı taşır.

كذلك العقل كامن في الإنسان لا يظهر حتى

يظهره الأدب وتنميته التجارب 4

Akıllı da bu şekilde insanda gizlidir. Görünmez ancak onu edep açığa çıkarır, tecrübeler de onu kuvvetlendirir.

(1) Bangoğlu, Tahsin, a.g.e.e., s.391.

(2) al-Dakr, 'Abd al-Ğani, a.g.e.e., s.80.

(3) Sertain, Elizabeth, Graded Readers in Modern Written Arabic, Amerikan Üniversitesi Yayınları, Kahire 1984, s.32.

(4) Ibn al-Mukaffa', Kalila va Dimna, Dār al-Maşrik, Beyrut 1986 s.23.

إضافة (izāfa) Bağlacı:

Bu kökten türetilmiş değişik şekillerde bağlaçlar vardır:

بالإضافة إلى (bi al-izāfa ilā...): -e ilaveten, -nisbetle, -e göre, hakkında, hususunda gibi anlamlar içerir.

بالإضافة إلى هذا (azif ilā haza)= أضف إلى هنا
bi al-izāfa ila haza-zalika Bu iki bağlaç da aynı anlamları içe-
rir: Buna ilaveten, bundan başka, bunun yanısıra, ayrıca, üstelik
gibi anlamlara gelir(1)."

بالإضافة إلى الرعي والتجارة يقوم بعض البدو،
بزراعه بعض المحاصيل كالذرة والنعمير 2

Bazı bedeviler, çobanlık ve ticaretin yanısıra misir ve ar-
pa gibi ürünlerin ekimi ile uğraşırlar.

جانب (cānīb) Bağlacı:

Bu kökten de türetilmiş bağlaçlar vardır:

إلى جانب ذلك (ila cānīb zalika-haza): Buna ilaveten
buna ek olarak, ayrıca, bununla birlikte, bunun yanısıra, bunun
yanında gibi anlamları içerir.

..... (bi cānīb ...): ...e ilaveten, ...in ya-
nisira, -den başka ifadelerinin karşılığıdır.

والى جانب الرعي يقوم البدو، بالتجارة
Bedeviler, çobanlığın yanısıra ticaretle de uğraşırlar.

فوق ذلك (fawq zalika-haza) Bağlacı:

"Bundan başka, buna ilaveten, ayrıca, üstelik gibi anlam-
lar ifade eder."

(1) Çögenli, M.S., K.M., Ş., Y., a.g.e., ss.6, 21.

(2) Sartain, Elizabeth, a.g.e., s.30.

(3) Aynı eser, s.29.

و فوق هذا فجيئي كان خلوا و قئتى من مبلغ التلائين قرشا 1

"Üstelik o zaman cebinde otuz kurus kadar bir meblağ da yoktu."

(va ıla haza-zalika) Bağlacı:

Bundan başka, buna ilaveten, ayrıca, üstelik gibi anamları içerir.

والى ذلك كان بكر قلقا مضطربا في حياته الزوجية 2

Bundan başka Bekir, evlilik hayatında üzgün ve müstərip idi.

YERVERME BAĞLAÇLARI

İki unsurdan birini destekleme veya bir yargıyı yerinde gösterme yoluyla bağlantı kurulan bağlaçlardır.

كما (kamā) Bağlacı:

Bu bağlaç, cer ve benzetme edati olan ك (kaf) ile mevsul edati olan م (mā)'nın bileşimidir. Ayrıca, م mastar da olabilir. Bu, cümlede sözgelişinden anlaşılır(3).

" Nitekim, -diğι/--eceği, -ması" gibi anamlar verir. Bu kökten değişik kalıplar vardır: .... كما أن... (kamā anna .....). Burada كما 'dan sonra gelen kısım sıla cümlesi olur. كما.. كذلك (kamā ...kazalik..) "Aynı şekilde , nasıl.." anamlarını verir.

فتاريخ الآداب معناه وصف الآداب وصفا علميا من بعض

(1) al-Hakīm, Tavfīk, Himār al-Hakīm, s.14.

(2) Maḥfūz, Naṣīḥ, Maḥamat al-Harāfiṣ, s.34.

(3) al-Dakr, saghe, s.287.

الوجه كـما أنـ التـاريـخ الـطـبـيـعـي مـعـنـاه الـوـصـفـ الـعـلـمـي لـلـكـائـنـات الـطـبـعـيـة 1

"Edebiyat tarihinin görevi, bazı yönleriyle edebiyatı ilmi anlatımla ele almaktır. Nitekim tabiat tarihi de, evreni ilmi bir yaklaşımla incelemektedir."

الأَحْمَقُ لَا يَجِدُ لِذَّةَ الْحَكْمَةِ كَمَا لَا يَنْتَفِعُ بِالْوَرْدِ صَاحِبُ الرَّكْمَةِ

"Nezle olanın gülün kokusunu alamadığı gibi ahmak da hikmetten lezzet almaz."

مثلما (mislama) Bağlacı:

Benzer anlamındaki مثل kelimesiyle bir mevsul isim olan سـا 'nın bileşmesinden meydana gelmiştir. Bağlaç mu rab bir isimdir. Harekesi etki eden fonksiyona göre değişir.

"-diği/-eceği,-ması" gibi anamlar verir.
أَعْطِنِي مـثـلـما "Sana verdiğim gibi sen de bana ver."

على حين أنـ (ala hin anna) Bağlacı:

Türkçe'ye oysa, halbuki şeklinde tercüme edebiliriz.
كـثـيرـا ما بـرـمـت بـهـذـه الـمـحـافـل إـذ كـنـت أـحـسـ بـانـى
فيـها غـرـيـبـ وـأـنـ شـمـائـلـى قد اـنـسـتـ طـابـ الخـشـونـةـ
وـالـسـتـيـحـاشـ عـلـى حـينـ أـنـى كـنـتـ فـيـما مـضـى مـعـرـوفـاـ بـدـمـانـةـ الطـبعـ 2

"Çoğu kez bu toplantılardan sıkılmıştim. Çünkü orada kendimi yalnız, sert karakterde ve garip bir görünümde hissediyordum. Halbuki ben geçmişte ince karakterlilikle tanınıyordum."

(1) Husayn, Tāha, Fī al-Adab al-Āhili, 15. Bsk., Dar al-Ma arif, Misir 1984, s.54.

(2) Taymūr, Māhmūd, a.g.e., s.93.

KARSITLAMA BAGLACLARI:

İki unsurdan birini öbürüne karşı çıkarılan bağamlara denir.

مۇنىخ, (raqm) Kökünden Türetilen Baňlaclar:

Bu kökten türetilen bağlaçları cümledeki düzene göre sematik olarak söyle verebiliriz:

س سوف
هناك olumsuz takı
بالرغم من zamir
رغم edat + fiil cümlesi.
ف + isim + ف + قير
بالرغم من رغم ان

Anımları yerine göre değişir. Türkçe'ye şu değişik şe-killerde tercüme edebiliriz: " -e rağmen, yine de, bununla birlikte, --mekle beraber, --ise de, --dışı halde, (her ne kadar) ise de" .

على الرغم من خطابك الذى وجهت الى فس

كثيراً من اللوم فاني مازلت أدعوك "صديقى" ١

"(İçinde) beni çokça kötülediğin mektubuna rağmen ben hala sana arkadaşım diyorum."

مع هزاً (ma^la hazā-anna-) Beglaci:

Bu bağlaç da μ , bağlacı gibi ikinci terime bununla beraber, buna rağmen anımlarını katarak grup teskiline yararlar.

Değişik kullanım türleri vardır:

ف + مع أن (أن) / مع هذا (ذلك)

(1) al-Hakīm, Tavfīk, Usfur, s. 162.

Başında , (vav) ulama(vasl) edatıyla birlikte kullanıldığı çoktur. Örnek:

وَمَعْ ذَلِكَ فَمَنْ نَظَرَ إِلَى مُحَسِّنٍ أَيْقَنَ أَنَّ شَيْئًا خَفِيًّا يَشْغُلُ بَالَّهُ

"Buna rağmen kim Muhsin'e baksın onu gizli bir şeyin mesgul ettiğini farkeder."

SEBEP VE SONUÇ BAĞLAÇLARI:

İki unsurdan birinin öbürünün sebebi veya sonucu olduğunu gösteren bağlaçlardır.

(علیٰ هذَا (ذلك) alā haza-zalika-) Bağlacı:

Bunun üzerine, bundan dolayı, böylece, bu sebepten, bunun için gibi anımlar ifade eder.

علیٰ (alā) cer harfinden sonra cümledeki durumuna göre uygun bir zamir getirilerek oluşturulan bu bağlaçtan önce genellikle bir , (vav) bulunur. Aşağıdaki örnekte de görüldüğü gibi terimler arasında (öncesiyle sonrası) bir neden ve sonuç ilgisi vardır.

وَ عَلَىٰ هَذَا أَخْذَتِ الْلُّغَةُ الْعَرَبِيَّةُ، أَدِبُّهَا فِي
الجَزِيرَةِ تَغْيِيرَ وَيَنَالُهَا التَّطَوُّرُ مِنْ حِينِ إِلَى حِينِ

"Bunun üzerine, Arap Dili ve Edebiyatı yarımadada(Arabistan) değişmeye zaman zaman gelişmeye başladı.

---

(1) al-Hakīm, Tavfīk, Avdat al-Ruh, s.44.

(2) Ḥusayn, Tāḥa, Alvān, s.39.

من هنا (min huna) ve من شم (min samma) Bağlaçları:

Aynı anlamda bulunan bu iki bağlaç, yerine göre, bu yüzden, bu sebeple, bundan dolayı, bunun için, bu vesileyle, buradan, bu nedenle ifadelerinin karşılığı olarak iki cümleyi birbirine bağlar. Başında, (vav) vasıl edatı bulunduğu halde de kullanılmaktadır.

من هنا نستطيع أن نقول إنَّ الوقت لم يأن بعد لوضع

تاریخ أدبی صحيح يتداول آراینا العربية بالبحث العلمي والفنى ۱

"Bundan dolayı, bilimsel ve teknik araştırmalarla Arap Edebiyatını içeren gerçek bir edebiyat tarihinin ortaya konulma zamanın henüz gelmediğini söyleyebiliriz."

نتيجة لهذا (naticat lihaza-zalika-) Bağlaci:

Bunun/ onun sonucunda anımlarını taşır. نتیجه (naticat) sonuç anlamında bir mastardır.

Bağlaca aşağıdaki şekillerdeki gibi direk bir mastar da ulanabilmektedir:

نتيجة + mastar ..... نتیجه لـ + mastar

نتيجة لهذا البحث علمت أنه ليس مجرما

"Bu araştırma sonucunda onun suçlu olmadığını öğrendim."

(va lihaza-zalika-) ve لـ (va liza) Bağlaci:

Bu bağlaçlar yerine göre, "onun için, bunun için, o/bu yüzden, ondan/bundan dolayı, o/bu nedenle" anımlarına gelir.

Ayrıca başına ف (fa) geldiğinde "iste bundan dolayı, iste bu sebepten, iste bunun için" anımlarını ifade eder.

(1) Husayn, Taha, Fi al-Adab al-Cahili, s.53.

لذلك كان خادمهم أقرب إليهم من العروس الجديدة 1

"Bundan dolayı hizmetçileri kendilerine yeni gelinden daha yakındı."

سبب (sabab) Kökünden Türetilen Bağlaçlar:

بسبب ذلك (هذا السبب) لـ (lī hāzā al-sabab) ve (بسبب ذلك (هذا السبب) لـ (lī hāzā al-sabab) ve (bisabab zalika-hazā-) şeklinde verebileceğimiz bu bağlaçlar, yerine göre, bundan/ondan dolayı, bunun/onun için, bu sebepten bu yüzden gibi anlamlar ifade eder.

نعم، ولـ (هذا السبب) عينه أخاف المفاريت 2

"Evet, bundan dolayı gözü şeytanları korkutmuştur."

(va bizalika-hazā-) Bağlacı:

"Böylece, böylelikle, bununla" anımlarını içerir.

ولما بلغا سن المراهقة فتحت لهم
 محل لبيع الغلال وبذلك صارا تاجرين وجيئين 3

"Ergenlik çağına geldiklerinde onlara zahiriyeci dükkanını açtı. Böylece sevilen gözde iki tüccar oldular."

(va hakaza) Bağlacı:

"Böylece, bunun üzerine, işte böyle, binaenaleyh, yine aynı şekilde" gibi anlamlar ifade eder.

وهكذا بقى قلبها الرقيق يتقلب مع احساساتها المختلفة 4

"İnce kalbi böylece zıt duyguların çarşılıması içerisinde kaldı.

(1) Haykal, Muhammad, a.g.e., s.136.

(2) al-Hakīm, Tavfīk, Himār al-Hakīm, s.76.

(3) Maḥfūz, Nacīb, Malhamat al-Harafis, s.34.

(4) Haykal, Muhammad, a.g.e., s.136.

سماون (bimā anna) Bağlacı:

Bulunduğu cümlede yerine göre, "çünkü, -digindan (dolayı), -diği/-eceği için" anlamlarından birini verir.

سماونى مشفول جدا فلن أسافر غدا

"Çok meşgul olduğum için yarın yolculuğa çıkamayacağım."

لـ (lianna) Bağlacı:

"Zira, çünkü, -diği/-eceği için, -digindan/-eceğinden dolayı" anlamlarını içerir.

يجب علينا أن نمد لهم يد العون لأنهم إخوة لنا

"Onlara yardım elini uzatmamız gereklidir; çünkü, onlar bizim kardeşlerimizdir."

إذن (iz) Bağlacı:

"Madenki, çünkü, zira, -digindan, -diği/-eceği için, -eceğinden dolayı" gibi anlamlar içerek kendisinden sonraki kısmı öncesine sebep kılarsa. Bu yönüyle sebep bildiren ل (lam) gibidir.

لا يستطيع مقابلتها الآن إذ أنه مشفول

"Şimdi onu karşılayamaz; çünkü, meşgul."

إذن (izan) Bağlacı:

Yerine göre, o zaman, o halde, o taktirde, o vakit, öyleyse, binaenaleyh anlamlarına gelen iki unsurdan birini öbürüne sonucu olduğunu gösteren sonuç bağlaçlarındandır. Nasbedici Özelliğe sahip bağlaçlardandır. Öncesinde ، (vav) veya ف (fa)

(1) Husayn, Tāha, al-Ayyām, al-Hayāt al-‘Āmma li al-īsti‘lamāt, Kāhire (tarihsiz), s.36.

bulunursa etki etmeyebilir de(1).

Bu bağlacın yazımında çokça hataya düşülmektedir. al-Farrā, gelecek zaman kasdedildiği zaman إِذْن şeklinde yazılmasını gerektiğini söylüyor. سَأُعْطِيْكَ رِبَّنَا رَا اذْ سَافَرْتَ مَعِيْ "Eğer benimle gelirse sana bir dinar vereceğim diyen bir kişiye cevap olarak اذْن أَسَافِرْتَ مَعِيْ "o halde ben de seninle geleceğim" dediğimizde gelecek zaman kasdediyoruz. Dolayısıyla إِذْن şeklinde yazmamız gereklidir. Bunun dışındaki yerlerde اذْ şeklinde yazılır(2).

فليس تاريخ الأدب حدثنا إذا وإنما هو قديم، وهو طبيعي أيضا 3

" O halde, edebiyat tarihi yeni olmayıp eskidir ve aynı zamanda doğaldır da."

den sonra bir ل (lam)'nın gelmesi daha önce لـو (lav)'ın geçtiği ve onun cevabı olduğu düşüncesine dayanmaktadır(4).

أجل (acl) Kökünden Türetilen Bağlaclar:

من أجل ذلك (لأجل ذلك (هذا)) (min acili zalika-hazā-) ve (أجل ذلك (هذا)) (li acili zalika-hazā-) bağlacların cümlede verdikleri anlam şöyledir: " Onun/bunun için, ondan/bundan dolayı, o/bu yüzden, o/bu nedenle."

من أجل أن ... (لأجل أن ...) ve .... (li acili an..) ve .... (min acili an..) şeklinde ise " -mek/-mesi için, -sin diye" anımlarını verir.

(1) Ya'kūb, İ.B., al-Mu'cam al-Mufassal, C.1, s.72.

(2) al-Ādnānī, Muhammad, al-Aqlāt, s.7.

(3) Husayn, Tāha, Fī al-Adab al-Āhili, s.36.

(4) al-Haravī, A.b.M., Kitāb al-Lāmat, Matbaat Ḥassān, Kahire 1984, s.133.

سافر إلى مصر من أجل دراسة العربية من أجل أن يدرس
"Arapça öğrenimi için Misir'a gitti."

حتى (hatta) Bağlacı:

Bu bağlacı iki grupta inceleyebiliriz: Mazi fiilin başında gelen حنـى، muzari fiilin başında gelen مـعـزـى.

a-Mazi (geçmiş zaman) fiilin başındaki حـنـى'nın yerine (ila)cer harfinin getirilmesi uygun düşerse bu cer harfidir. Sonrasındaki kısımlar mastar hükmüne çıkarılır. Örnek:

هجرتك حنى قيل لا يعرف البوى وزرتك حنى قيل ليس له صبر ١

"Senden uzaklaşınca o sevgiyi bilmiyor dediler; seni ziyaret edince de sabırsız dediler."

Bağlaç, burada sebep ve sonuç bildirir.

b-Muzari (şimdiki veya gelecek zaman) filin başında gelen nin yerine (likay), إلا أن (illa anna) veya (kabla an) getirilmesi uygun düşerse bu cer harfidir. Sonrasında gelen fiil ise gizli bir أن (an) ile mansuptur. Bu konuda görüş ayrılığı çıkmıştır. Küfe ekolu dilcileri حـنـى'nın bizzat kendisinin muzariyi nesbettigini ileri sürerken Bagra ekolu dilcileri حـنـى'dan sonra gelen muzari fiilin gelecek zaman ifade etmesi şartıyla gizli bir أن (an) ile mansup olduğunu ileri sürmektedirler(2).

Bu ikinci kullanımı iki örnekle daha iyi anlaşılacaktır: "سأدرس حتى يحل الظلام Karanlık girinceye kadar çalışacağım." Burada (ila)cer harfinin anlamında -e kadar ifadesini verir. حتى أصح "شربت الدوا" شربetin içilemeyeceğini ifade etmek için ilaç aldım." cümlesinde de -için anlamını taşıyarak sebep

(1) Rıza, 'Ali, a.g.e., C.2, s.227.

(2) Ibn al-Anbari, a.g.e., C.2, s.597.

ifade eder(1).

Eğer حسنى 'nın yerine , (vav) getirilmesi uygun düşüyor-
sa bu atif harfidir. Bu konuda bkz. burada s.46.

Bazan da istisna edati ﴿ا (illā) anlamında kullanılır.
Örnek:

لِئِنْ عَطَاٰ مِنْ الْفَضْلِ سَمَّاْهُ حَتَّىٰ تَجُودَ ، مَا لَدِيكَ قَلِيلٌ 2

"Yanındaki az maldan bağışlamadıkça, bol olan maldan ba-
ğışlamam cömertlik sayılmaz."

Bu iki grupta bağlacın ifade ettiği anlamı, Türkçe'de
-e dek, -(1)ncaya kadar, -ene kadar, -ene dek, - için, -sin di-
ye, taki şekillerinde ifade edebiliriz.

Başlangıç edati olan حسنى 'dan sonra isim veya fiil cüm-
lesi gelir. İsim cümlesi gelişine örnek olarak Carir'in şu sö-
zünü verebiliriz:

فَإِذَا زَالَ الْقَتْلَىٰ تَحْمِلُ دَمَاهَا بِرْجَلَةً أَشْكَلَ 3

"Öldürüülüp Dicle'ye atılan kanlar öyle fışkıriyordu ki
sonunda Dicle'nin suyu kana boyandı."

Fiil cümlesi gelişine örnek olarak da Hassan b- Sabit'in
şu sözünü verebiliriz:

يَغْشَوْنَ حَتَّىٰ مَا تَهْرُكُلَبْهُمْ لَا يَسْأَلُونَ عَنِ السَّوَادِ الْمُقْبَلِ 4

"Köpekler havlayıncaya kadar ses çıkarmayıp gelen karal-
tinin ne olduğuna da bakmazlar."

---

(1) Ya'kūb, İmil Badi, al-Mu'cam al-Mufassal, C.1, s.562.

(2) Ibn Hisām, a.g.e., C.1, s.122.

(3) Aynı eser, s.128.

(4) al-Dakr, a.g.e., s.172.

حتی (hattā) bağlacından sonra لـ (lav) ve إِنْ (in) bağlaçları geldiğinde, -se de, se bile şeklinde tercüme edilir.

أَقْسَمْتُ أَنْ أَظْلِمْ مَخْلُومًا لِحُبِّيْبِتِي حتی وَانْ نَسِيْتُنِي ۱

" Sevgilim beni unutsada ona sadık kalacağımı yemin ettim."

كـ (kay) Bağlacı:

Cümlede kendisinden sonraki kısımla birlikte önceki cümleye, -mek/-mesi için, -sin diye, -mek üzere gibi ifadeler verir.

İki kısma ayrıılır:

1-Beraberinde cer (kesre okutan) harflerinden لـ (lam) bulunursa buna mastar ve nasb edici كـ (kay) denir. Örnek:

لَقَدْ وَهَبَ اللَّهُ الْعُقْلَ لِلنَّاسِ

Allah, insana akı düşünmesi için vermiştir.

2-Beraberinde cer harfi لـ (lam) bulunmazsa لـ gibi cer harfi kabul edilir. Kendisinden sonra gelen muzari fiil gizli bir أنـ (an) ile mansubtur. Örnek: جئت كـ تكرمنـ " Beni ağırlaman için geldim."(2)

فـ (fa) Bağlacı:

Konumuzu ilgilendiren kısıyla sebep ifade eden فـ 'yi ele alacağız. Kendisinden sonraki kısım öncesine sebep olur. Sonrasında gelen muzari fiil gizli bir أنـ (an) ile mansuptur. Bağlacın bu anlamı taşıyabilmesi için öncesinde emir, dua, soru

(1) Husayn, Tāha, al-Ayyām, s.35.

(2) al-Āntākī, a.g.e.a, ss.292-293.

dilek cümlelerinin bulunması gereklidir.

Ayrıca, çünkü ve zira anımlarını taşıır. Örnek: ساعد زيدا فهـو صديـقك "Zeyd'e yardım et; çünkü, o senin arkadaşındır(1).

İçin anlamı için örnek: أدرس فـتنـجـح (Başarman için çalış.)

Bu bağlaçtan sonra mazi fiil de gelebilir. O zaman bundan dolayı, bu sebeple, bunun için ondan dolayı gibi anımlar verir. Örnek: مرض الأـسـتـاز فالـفـيـتـ المـحـاضـرـة "Öğretmen (hoca) hastalandığı için ders iptal edildi."

الكتاب الكتاب إنْ أردت العتاب فـانَ العتاب مـسـافـةـ متـىـ كانت منـافـهـةـ

"Birini paylamak istersen yazı yaz; zira, sözlü kınama akılsızlıktır."

ACIKLAMA BAĞLACLARI

İki unsurdan biriyle ötekini anlamca gözlemek açıklamak aracılığını yapan bağlamlara denir.

أى (ay) Bağlacı:

Sonrasındaki kısım, öncesindeki kelime veya cümleyi açıklar. Türkçe'ye "yani" şeklinde tercüme edebiliriz.

كان شوقى أمير الشعرا، أى أنه كان أول شعراً عصره، 2

"Şavki, şairlerin önderi idi; yani çağının en önde gelen şairiydi." cümlesiinde bağlacıyla önder olma durumuna bir açıklılık getirilmektedir.

---

(1) Ya'kūb, İmil Bādī, al-Mu'cam al-Mufassal, C.2, s.909.

(2) İbrāhīm, 'Abd al-'Alīm, a.g.e., s.342.

Bağlaçtan sonraki kısım kelime olduğunda, cümledeki konumuna göre açıklanandan bedel olarak aynı harekeyi alır. Cümle olduğunda tefsiriyye(açıklama) cümlesi olarak yerinin i rabi yoktur.

وَتَقْرِبَنِي ، لِكُنْ إِيمَانِكَ لَا أَقْلَى^١ وَتَوَمِّيَنِي بِالظَّرْفِ ، أَئِ أَنْتَ مُذْنِبٌ

"Bana " suçlusun" diyerek yan gözle bakıp sitem ediyorsun
halbuki ben sana sitem etmiyorum."

اچ (an) Bağlacı:

Bu bağlaç da ⁵i gibi sonrasındaki kısmı öncesindekine açıklama ifadesi yapar. Herhangi bir etkisi yoktur.
"أمرتك أن اذهب" Gitmeni emrettim."

خَاصَّةً (hassatan) ve خَوْسَانٍ (hususan) Bağlacları:

Daha önce istisna bağlaçlarında geçen **لَا** (la siyya-mā) gibi özellikle, ..başta olmak üzere gibi anımları ifade ederler.

İki bağlaç da mastar olup öncedeki kısma hal olurlar. Örnek: "أَحَبُّ الْفَاكِهَةَ خَاصَّةً (خُصُوصاً)" (العنب üzere meyvayı severim.

Bazan başlarında, (vav) olduğu halde kullanılır. Örneğin: "أَحَبُّ الْقِرَاةَ وَخَاصَّةً الْمُحَفَّظَاتِ" Okumayı severim özellikle gazeteleri." Bazan da 'nın başında ب (ba) cer harfi bulunur: "أَحَبُّ الْقِرَاةَ وَخَاصَّةً الْمُحَفَّظَاتِ" Okumayı severim özellikle gazeteleri."(2).

(1) Ibn Hisām, a. g. e., C. I. s. 76.

(2) al-Harmīl, Ahmād Māhmūd, al-Asālib al-Mu'āsira fi Zav'
al-Nahv va al-Sarf, Kahire Üniversitesi, Dār al-Ulūm Fakül-
tesi (basılmamış master tezi) No:109, Kahire 1970, s.119. ve
Ya'kub, I.B., al-Mu'cam al-Mufassal, C.1, s.595.

SONUNA م (mā) BİTİSEREK BAĞLAÇ VAZİFESİ GÖREN ZARFLAR:

Kendilerine bitişen zarflar iki cümleyi birbirine bağlayarak bağlaç hükmüne girerler. Bu bağlaçlar geçmiş zaman ifadesinde kullanılır. م (mā) lar zittir.

بَعْدَ مَا (عندما) حِينَ مَا (hīnāma) عَنْدَ مَا (indamā) عَنْ شِيَءٍ مَا (ba dama), قَبْلَ مَا (kablāma), سَاعَةً مَا (saatāma), (أَسْيَّ يَوْمًا) أَسْيَّ يَوْمًا (āsiyyatāma)'yı sayabiliriz. Bir örnekle açıklayalım: عَنْدَ مَا تَكَلَّمُ أَنْتَ إِنْتَ الْجَمِيعَ "Ben konuşunca herkes sustu." Birinci cümle "ben konuşunca" şart cümlesi, ikinci cümle "herkes sustu" cevap durumundadır.

قبل (kabl) ve بَعْد (ba'd) Bağlaçları:

Bu bağlaçların cümledeki kullanılışlarını şematik olarak görelim:

قبل	.....	ب	+	zaman zarfi
بعد	.....	ب	+	zaman zarfi
.....	+ قبل	أن	+	fiil cümlesi
.....	+ قبل	ما	+	fiil cümlesi

"لا تَعْد فِرَاخَكَ قَبْلَ أَنْ تَفْقَسَ" "Yumurtalar çatlama-
dan civcivleri sayma."

بعد أن استيقظت أختها التفتت إلى أخيها، وأيقظته

"Kızkardeşi uyandıktan sonra kardeşine yöneldi, onu yö-
uyandırdı."

مسا (raysa) Bağlacı:

Mastar م (mā)'sıyla bitişik yazılır. Yerine göre -ken
-diği sırada, -incaya kadar, -ene dek, -ene kadar anımlarını

(1) Haykal, Muhammad, a.g.e., s.14.

taşır. "إِنْتَظِرْنِي رِبِّيْكَ سَانَا جَلِّيْسَهُ" Sana gelinceye kadar beni bekle" Diğer kendilerine لـ bitişen zarflardan farklı olarak geçmiş zaman dışında kullanılabilmektedir(1).

كَلْمَة (kullama) ve كَيْف (kayfa) Bağlaçları:

Birer isim olan bu şart bağlaçlarını bir grup oluşturdukları için etki etmeyen-şart harfleriyle birlikte ele aldık. Bkz. burada s.62.

---

(1) 'Abd al-Rahmān Muhammād Ğalib, a_g_a_e_, s.176.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
GÜNÜMÜZDE KULLANILMAYA
BAŞLANILAN BAĞLAÇLAR

عما إذا (amma iżā) ve ما إذا (mā iżā) Bağlaçları:

Cümlelerde kullandığımız yukarıdaki bağlaçlar günümüz Arapça'sında çokça kullanılmaktadır.

1- " لا أعرف ما إذا كنت راضياً أو غاضباً " Kabul edip etmediğini (kızdığını) bilmiyorum.

2- " أسألك عما إذا كنت تعرف هذاؤ لا " Bunu bilip bilmemiğini soruyorum.

3- " لا أدرى إن كان حدث هذاؤ " Bunun olup olmadığını bilmiyorum.

Kahire Arap Dili Enstitüsü'nün konu hakkında almış olduğu karar söyledir: İlk ikiörnekte görülen إِذْ (iżā)'dan önce gelen مَا (mā) için iki şey söylenebilir: a-Mevsul isim olması. b-Şey anlamında belirsiz(nekre) isim olması. إِذْ ise مَا mevsul ismin düşürülmüş(hazfedilmiş) sıla cümlesiyle ilgili veya sıfatı olur. 3.örnekte ise, فِي (in) şart bağlacı olup nesne yerine geçmiştir. Dolayısıyla, bu bağlaçların kullanımında herhangi bir hata sözkonusu değildir. Fakat, adı geçen Enstitü, 25 Şubat 1974 tarihli oturumunda yukarıdaki kararı iptal ederek söz konusu bağlaçların sanki bir yabancı dilden (ingilizce) motomot yapılmış tercümeler olduğunu kabul etmiştir(1). İngilizce ifade; I don't know whether ...dır. Bazı dileciler, bu kalıplar doğrudur; çünkü, cevap cümlesi düşürülmüş yalnızca şart cümlesi kalmıştır görüşünü ileri sürmüştür. Bu görüşe karşı çıkarak, "cümlelerde şart anlamı kasdedilmiş, dolayısıyla şart cümlesi değildir." diyenler de vardır.

Cümlelerin Arapça kaideye uyması, فِي (in) ve إِذْ (iżā) şart bağlaçlarının cümleinin başında bulunması gerekliliğinden

---

(1) al-'Adnāni, Muhammad, Mu'cam al-Ağlāt, s.616.

dolayıdır. Bu ifadelerin yerine şöyle denmesi gerekiirdi:
(1) لا أعرف هل كان حدث هذا *veya* لا أعرف لو كان حدث هذا.

قال أن (kāla anna) Bağlacı:

قال (kāla) fiilinden sonra gelen cümlenin başında bulunan *أن* (inna)'nın günümüzde *أن* (anna) şeklinde okunduğu görülmektedir. Buradaki *إن* (inna) ile başlayan cümlenin mastar hükmüne çıkarılabilmesi bakımından *أن* (anna)'ya benzediğiini daha önce sayfa 20 de belirtmiştik. Örnek:

وقاتله أني أخاف أن يسمع أنس عنديكم 2

"Ona şöyle dedi: -Babamın benim yanınızda olduğunu duymasından korkuyorum."

قال أن (kāla an..) Bağlacı:

Örneğin *قلت له أن يفعل* şeklindeki kullanım yanlıştır. Çünkü gramerçilere göre قول (kālv) sözcüğinden sonra *أن* (an)'ın gelmesi mümkün görülmemektedir. Bunun yerine *قلت له لي فعل* "Yapmasını söyledi." ya da *ي فعل (ي فعل)* "Yapmasını söyledi." denmesi gerekdir (3).

مع أنه... إلا أنه (ma'a annahu... illa annahu) Bağlacı:

Örneğin, *مع أن هذا الرجل غنى إلا أنه بخيل*, cümleinde istisna anlamını olmadığı için *إلا* (illa)'nın kullanılması hatalı görülmüştür. Çünkü zenginlik ve fakirlik sıfatları beraberce bir kişide bulunuyor. Bunun yerine *مع أنه غنى* veya *مع أن هذا الرجل غنى أنه بخيل* "Bu adam zengin olmasına rağmen cimridir." denmesi gerekdir.

(1) al-Harmīl, Ahmad Mahmūd, *a.e.e.*, ss.117-118.

(2) Salih, Ruṣdi, Bikar, Husayn, *Alf Laylā ve Laylā*, Dar Maṭābi` al-Ša'b, 1-2, Kahire (tarihsiz), C.1, s.225.

(3) al-Adnānī, Muhammed, *Mu`cam al-Āglāt*, s.31.

وَعَلَى الرَّغْمِ مِنْ أَنْهُ ... إِلَّا أَنَّهُ
إِلَّا أَنَّهُ) Bağlacı:

Bu kalıpta kullanılan ifadeler de dilciler tarafından yanlış kabul edilmektedir. Anlamı yukarıdaki bağlaç gibi -e rağmen şeklindedir(1).

رَغْمَ عَنْ .. (rağman 'an..) Bağlacı:

Günümüzde kullanılmaya başlayan bu bağlaç, -rağmen ifadesini vermektedir. " فعلتكنا رغما عنه " Ona rağmen böyle yaptım."

لَا بَدْ, أَنْ (la budda va an..) Bağlacı:

Daha önce لَا بَدْ (la budda) konusunda gördüğümüz bu bağlaçın (vav)'lı kullanılışı dilciler tarafından yanlış kabul edilmiştir. " لَا بَدْ, أَنْ تَذَكَّرْ سَكْ " Derslerinize çalışmalısınız(2). Bu konuda bkz. burada s.24.

مَا إِنْ ... حَتَّىٰ .. (mā in ..hattā..) Bağlacı:

Günümüzde çokça kullanılan bu bağlaç ... (a)r ...maz ifadesinin karşılığıdır. Arap dili otoriteleri tarafından yanlış kabul edilmiştir. Bu konuda bkz. burada sayfa 41.

سَبِيلٌ (bihayusu) Bağlacı:

Bir mekan zarfı olan سَبِيلٌ ile ب cer harfinin bilesiminden oluşan bir bağlaçtır. İfade ettiği anlam; -mesi için, -sindiye, -ecek kadar, mademki, çünkü şeklindedir. Bu konuda bkz. burada s.35.

---

(1) İbrâhîm, 'Abd al-'Alîm, a.s.e.a., s.95.

(2) Aynı eser, s.283.

حتى ، (hattā va) Bağlacı:

Günümüzde çokça görülen diğer bir kullanımış da iki atif harfinin birlikte kullanılmasıdır. Örnek:

تحسن سعر النقد الأجنبي و حتى اللمير الإيطالي تحسن سعره

"Yabancı paraların değeri arttı; hatta İtalyan lireti de değer kazandı." cümlesiinde ، ve حتى birlikte kullanılmıştır. Arapça'da iki atif harfinin birarada bulunamayıcağı için ، (vav)'ın kaldırılması gereklidir(1).

أنْ (hattā anna) Bağlacı:

Günümüzde حتى (hattā)'dan sonra أنْ (anna) ile başlayan cümlelerle karşılaşmaktayız. Dilcılere göre أنْ (anna) yerine إنْ (inna) olması gereklidir. Örnek:

مرض حتى أنهما لا يرجونه " Kendisinden ümit kesilecek derecede hastalandı(2)."

---

(1) al-'Adnānī, Muhammed, al-Āglāt, s.144.

(2) Aynı eser, s.31.

S O N U Ç

Memleketimizde belki de sahasında ilk olan bu çalışma-
nın nihayetinde diyebiliriz ki; Arapça'da diğer dillerde ol-
duğu gibi zamanla bir gelişim sürecine girmiş ve bu süreçte
başka dillerden etkilenmeler ve buna bağlı olarak da değişim-
ler olmuştur. Örneğin günümüzde kullanılmaya başlayan bağ-
laçlar kısmında ele aldığımız عَمَّا إِذَا كَانْ ("amma iżā kāna) bağ-
lacı, İngilizce I don't (know) whether... ifadesinin tercü-
mesi olduğu kabul ediliyor.

Dr. Muhammad Kamil Hasan, "Çağdaş Arapça" adlı eserinde
günümüzdeki Arapça'yı iki kısımda inceliyor: Gramer kaide-
lerine harfiyyen uyulan Yüksek Arapça (al-Fusha al-Aliya) ve
zorunlu haller dışında kelimelerin son harekeleri verilmeyen
fiil, mastar, çoğul ve benzeri kalıplardan yalnızca meşhur o-
lanlar kullanılan, özne yüklem uyuşumunun dışına çıkılabilen,
anlamı herkesçe bilinmeyen kelimeler kullanılmayan ve günümüz-
de geçerliliğini koruyan tahrif edilmiş Arapça(1). Bu cümleden
günümüzde bağlaç vazifesi gören kelimelerden yalnızca meşhur
olanlar kullanılmaktadır. Örneğin, ikisi de aynı anlamda gelen
مَا عَنْمَأْتَهُ (mā 'atama an) bağlacıyla مَا أَنْهَتْهُ (mā an ..hattā)
bağlacından meşhur olanı ikincisi olduğu için günümüzde daha
çok kullanılmaktadır.

Özellikle Arapça'da kullanılan bir kelimenin cümlede
mutlaka bir anlamı ve vazifesи vardır. Bundan dolayı her ke-
limenin cümle içerisinde kullanılışına önem vermek gerekmek-
tedir. Bunun sonucunda cümlede bazı değişikler meydana gelmek-
tedir.

Günümüz Arapça'sında bağlaçlar daha serbest bir tarzda

---

(1) Muhammad Kāmil Ḥasan, al-Luġa al-‘Arabiyya al-Mu‘asira,
Dār al-Ma‘ārif, Kāhire 1976, ss. 70-88.

kullanılmaktadır. Bu serbestliğin verdiği cesaretle dilin deta-yındaki kaidelere bazan riayet edilmemektedir Atif edatlarının birlikte kullanımı, ـِ (anna) olması gereken yerde ـِ! (in-na) bağlacının kullanılması gibi.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

Abboud, Peter, A.M.E., A.S., E.W., M.E., R.R., Modern Standard Arabic, Department of Near Eastern Studies, Michigan 1971.

‘Abd al-‘Azīz, Muhammād Ḥasan, al-Rabt bayn al-Tarākīb fī al-Luġa al-Muāsira, Kāhire Universitesi, Dār al-‘Ulūm Fakültesi Kütüphanesi (Basılmamış doktora tezi) No: 139, Kahire 1975.

‘Abd al-Rahmān Muhammād Galib, al-Tarkīb fī al-Mufradāt va al-Adavāt, Kāhire Universitesi, Dār al-‘Ulūm Fakültesi Kütüphanesi (Basılmamış master tezi) No:348, Kahire 1981.

‘Abd al-Salām, Muhammād Hārūn, al-Asālib al-‘Inṣāyya fi al-Nahy al-‘Arabi, 2.Bsk. Maktabat al-Hancī, Kahire 1979.

‘Abd al-Tawwāb, Ramazān, Muhażarāt fī al-Nahy va al-Sarf, Kāhire 1981.

Abu al-Makārim, ‘Alī, al-Cumla al-Fi‘liyya, Maktabat Dār al-‘Ulūm Kahire 1979.

al-‘Adnānī, Muhammād, al-Aḥṭā u al-Sā’i‘a, 2.Bsk., Maktabat Lübnan, Beyrut 1985.

, Mu‘cam al-Āqīlāt al-Luġaviyya al-Mu‘asira, Maktabat Lübnan, Beyrut 1986.

Akdağ, Hasan, Arap Dilinde Edatlar, Tekin Kitabevi, Konya 1984.

Amaireh, Khalil, Arabic Language Structures and Syntax, Alam al-Ma rifa, Cidde 1983.

al-‘Antāki, Muhammād, al-Minhāc fī al-Kavā‘id va al-I‘rab, Tebliğ Yayınları, No:2, İstanbul 1985.

Babko, Osman al-Fiki, Karinat al-Rabt fi al-Nahv al-‘Arabi, Kāhire Universitesi, Dār al-‘Ulūm Fakültesi Kütüphane (Basılmamış doktora tezi) No:153, Kahire 1978.

Banguoğlu, Tahsin, Türkçe'nin Grameri, Bahar Matbaası, İstanbul 1974.

Beeston, A.F.L., The Arabic Language Today, Hutchinson University, Library, London 1970.

Buhayrī, Sa‘id Ḥasan, Fi Tahlīl al-Cumla al-‘Arabiyya, Maktabat al-Huriya, Ayn Şams Universitesi, Kahire 1985.

- al-Çahiz, Abu Osman Amr b. Bahr, Kitab al-Hayavan, 1-7, Tahkik: 'Abd al-Salam Muhammad Harun, 3. Bsk., al-Macma' al-'Ilmi al-'Arabi al-Islami Yayınları, Beyrut 1969.
- Çetin, M. Nihat, Arabistan Maddesi, Küçük Türk-İslam Ansiklopedisi, 1. Bsk., Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1978, 2. Fasikül, ss. 128-165.
- Çögenli, M. Sadi, Kılıçlı, M., Şafak, Y., Arapça Edatlar ve Deyimler Sözlüğü, Erzurum 1988.
- al-Dakr, 'Abd al-Ğanî, Mu'cam al-Nahv, Kahraman Yay., Arapça Temel Eserler, No:19, İstanbul (tarihsiz).
- Ediskun, Haydar, Dürder, B., Örnek Dilbilgisi, Remzi Kitabevi, İstanbul 1970.
- Ergin, Muhammed, Üniversiteler İçin Türk Dili, Boğaziçi Yay., İstanbul 1986.
- Etik, Arif, Kolay Arapça, Salih Bilici Kitabevi, İstanbul 1961.
- Gümüş, Sadreddin, Seyyid Serif Cürcanı, İslami İlimler Araşturma Vakfı Nesriyatı, No:4, İstanbul (tarihsiz)
- al-Ğalayînî, Muştâfa, Câmi' al-Durûs al-'Arabiyya, al-Maktabat al-'Asriyya, Beyrut 1982.
- al-Hakîm, Tavfîk, 'Avdat al-Rûh, Maktabat al-Adab, Kahire 1983.
- _____, Hîmar al-Hakîm, Maktabat al-Adab, Kahire 1986.
- _____, 'Usfur min al-Sark, Maktabat al-Adab, Kahire 1977.
- al-Haravi, 'Alî b. Muhammad al-Nahvî, Kitab al-Lamât, Matba at Hassân, Kahire 1984.
- al-Harmîl, Ahmad Mahmûd, al-Asâlib al-Mu'âsîra fi Zav' al-Nahv va al-Sarf, Kahire Üniversitesi, Dâr al-'Ulûm Fakültesi Kütüphanesi (Basılmamış master tezi) No: 109, Kahire 1970.
- Hasan, 'Abbâs, al-Nahv al-Vâfi, 1-4, Dâr al-Mâ'arif, Kahire (tarihsiz).
- Hasanayn, Ahmad Tâhir, al-Varrâkî, Nariman Nailî, The Connectors in Modern Standard Arabic, Center for Arabic Studies, Amerikan University in Cairo 1984.
- Hasanayn, Ahmad Tahir, Nazariyyât al-Iktîmâl al-Lugâvi 'Inda al-'Arab, Kahire 1987.
- Hassân, Tammâm, al-Luğâ al-'Arabiyya Ma'nâha va Nabnâha, al-Hâyat al-Mîşriyya al-'Âmma li al-Kitab, Kahire 1973.
- Haykal, Muhammad Husayn, Zaynab, 3. Bsk., Dâr al-Mâ'arif, Kahire 1983.

- Howell, Mortimer Sloper, A Grammer of The Classical Arabic Language, Hindistan 1883.
- Husayn, Tāha, Alvān, 4.Bsk., Dār al-Ma‘arif, Misir 1970.
- _____, al-Ayyam, al-Hay'a al-‘Āmma li al-īsti‘lāmāt, Kahire(tarihsiz).
- _____, Du‘au al-Karavān, Dār al-Ma‘arif, Kahire (tarihsiz).
- _____, Fi al-Adab al-Cahili, 15.Bsk., Dar al-Ma‘arif, Misir 1984.
- _____, Sacarat al-Bus, 12.Bsk., Dar al-Ma‘arif, Kahire 1977.
- Ibn ‘Akīl, Sarh Ibn ‘Akīl ‘Alā Alfiyat Ibn Mālik, 1-2, Tahkīk: Muhammed Muhy al-Dīn ‘Abd al-Hāmid, 20.Bsk., Maktabat Dar al-Turas, Kahire 1980.
- Ibn al-Anbārī, al-īnsāf fi al-Masā'il al-Hilāf Bayn al-Basriyyin va al-Kūfiyyin, 1-2, Dar al-Fikr, Kahire (tarihsiz).
- Ibn Hisām, Muğni al-Labib ‘an Kutub al-Ārib, 1-2, Tahkīk: Muhammed Muhy al-Dīn ‘Abd al-Hāmid, Maktabat va Matba‘at Muhammed ‘Alī Subayh va Avlādihi, Kahire (tarihsiz).
- Ibn al-Mukaffa‘, Kalīla va Dimna, 12.Bsk., Dār al-Maṣrīk, Beyrut 1986.
- Ibn Ya‘īş, Sarh al-Mufassal, al-Matba at al-Munira, Kahire (tarihsiz).
- Ibrāhīm, ‘Abd al-‘Alīm, al-Nahv al-Vazīfī, Dār al-Ma‘arif, Kahire (tarihsiz).
- İyāb ‘Abd al-Cavād ‘Atā, Huruf al-Ma‘ani, Dār al-Manār, Kahire 1985.
- Koçak, İnci, Arapça'nın Gelişme Yolları, A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, No: 346, Ankara 1984.
- Lichtenstadter, Ilse, Nahv Maddesi, İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1963, C.9, ss. 35-37.
- Mahfūz, Nacīb, Hikāya Bīlā Bidāya valā Niḥāya, Maktabat Misr, Kahire 1978.
- _____, Malhamat al-Harafis, Maktabat Misr, Kahire 1977.
- Mahmūd ‘Abd al-Salām Ahmad Saraf al-Dīn, Vazīfat al-Adāt fi al-Cumla al-‘Arabiyya Kama Tabdū fi al-Kur’ān, Kāhire Üniversitesi, Dār al-‘Ulūm Fakültesi Kütüphanesi (Basılmış doktora tezi) No: 641, Kahire 1972.
- Mubayyiz, Muhammed ‘Id, al-Hikam va al-Amṣāl, Dār al-Sakāfa Yayınları, Katar 1986.
- Muhammad Kāmil Hasan, al-Luğā al-‘Arabiyya al-Muṭsira, Dār al-Ma‘arif, Kahire 1976.

- al-Rāfi‘ī, Muṣṭafā Sa‘dīk, Vahy al-Kalām, 2-Bsk., Dār al-Ma‘arif, Misir 1982.
- Rīzā ‘Alī, al-Marca‘ fī al-Luğā al-‘Arabiyya, 1-3, Dar al-Fikr, Kahire (tarihsiz).
- al-Rummanī, Kitāb Ma‘āni al-Hurūf, Tahkīk ve Şerh: ‘Abd al-Fattāḥ Isma il Ṣalabī, Dār Nahzat Nisr li al-Tab‘ va al-Naṣr Kahire (tarihsiz).
- Salih, Ruṣdī, Bikār, Husayn, Alf Layla va Layla, Dar Matabi’ al-Sa‘b, 1-2, Kahire (tarihsiz).
- Sartain, Elizabeth, Graded Readers in Modern Written Arabic, Amerikan Üniversitesi Yayınları, Kahire 1984.
- al-Sī‘irdī, Hāfiẓ Camīl b. al-Ḥāc, Mukayyad Sarh al-Kavā‘id, Sa‘īl Bilici Kitabevi, İstanbul 1966.
- al-Sirāfi, Abū Sa‘īd al-Ḥasan b. ‘Abd Allah, Aḥbar al-Nahvīyyin al-Basriyyin, Tahkīk: Muhammed İbrāhīm al-Bannā, Dar al-İ’tisam, Kahire 1984.
- Taymūr, Maḥmūd, Kull ‘Ām va Antum Bihayr, 3-Bsk., Dār al-Ma‘arif Kāhire 1962.
- Ya‘kūb, İmil Bādī‘, Aṣiyu, Miṣal, al-Mu‘cam al-Mufassal fī al-Luğā va al-Adab, 1-2, Dār al-‘Ilm li al-Mālāyin, Beyrut 1987.
- Ya‘kūb, İmil Bādī‘, Mu‘cam al-I‘rāb va al-Imlā, 3-Bsk., Dār al-‘Ilm li al-Mālāyin, Beyrut 1986.
- Yüksel, Azmi, Cağdaş Arap Edebiyatından Seçmeler, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Basımevi, Ankara 1984.
- Wright, William, A Grammar of The Arabic Language, 1-2, 3-Bsk., Cambridge At The University Press, Londra 1933.
- al-Zamahṣārī, Abū al-Kāsim Maḥmūd b. ‘Omar, al-Mufassal fī al-Nahv, Maktabat al-Mutanabbi, Kahire (tarihsiz).
- al-Zavzānī, Abū ‘Abd Allah al-Ḥusayn b. Ahmad, Sarh al-Mu‘alla-kāt, Tahkīk: Muhammed ‘Alī Hamd Allah, al-Maktabat al-Amaviyya, Şam 1963.
- Żayf, Ṣāvķī, Mađaris al-Nahvīyya, Dār al-Ma‘arif, Kahire 1983.
- , Taysīr al-Nahv al-Ta‘līmī Kadīman va Hadīsan, Dār al-Ma‘arif, Kahire 1986.